

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності
Історії, музеєзнавства, пам'яткознавства

Кваліфікаційна робота

на тему:

**«ПРОЄКТ МУЗЕЄФІКАЦІЇ КОМАНДНО-СПОСТЕРЕЖНОГО ПУНКТУ
І. С. КОНЄВА НА ВИСОТІ 197,3 М.»**

здобувача вищої освіти

2 курсу другого освітнього рівня (магістр)

Спеціальності 027 «Музеєзнавство.

Пам'яткознавство»

освітньої програми «Музеєфікація

історико-культурної спадщини»

Гаврюшенко Олени Володимирівни

Науковий керівник:

доктор історичних наук, доцент

Тортіка Марія Валеріївна

Рецензент:

заслужений працівник культури

України, директорка ОКЗ «Харківський

художній музей»

Мизгіна Валентина Василівна

Харківська державна академія культури

Факультет: Соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності

Кафедра: Історії, музеєзнавства, пам'яткознавства

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Напрямок підготовки Спеціальність 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство
(шифр і назва)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Анатолій ЩЕРБАНЬ

“ ___ ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

ГАВРІЮШЕНКО ОЛЕНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

1. Тема роботи: **«Проект музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м.» «The museification project for the observation post of I. S. Konev located at an altitude of 197.3 meters».**

Керівник роботи – ТОРТИКА М.В., доктор історичних наук, доцент

затверджене засіданням кафедри, протокол № 5 від 20 листопада 2020 року

2. Строк подання студентом роботи - грудень 2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та затвердження теми кваліфікаційної роботи	вересень	
2.	Виявлення та вивчення літератури з теми кваліфікаційної роботи	жовтень-листопад	
3.	Написання тексту I розділу кваліфікаційної роботи	грудень-січень	
4.	Написання тексту II розділу кваліфікаційної роботи	лютий-травень	
5.	Збір емпіричного матеріалу з теми дослідження, його опрацювання, опис	липень-серпень	
6.	Написання тексту III розділу кваліфікаційної роботи	вересень-листопад	
7.	Написання вступу, висновків, додатків, оформлення роботи, її передзахист на кафедрі	листопад-грудень	
8.	Підготовка презентації та захист кваліфікаційної роботи	грудень-січень	

Студент _____

Олена ГАВРІЮШЕНКО

Керівник роботи _____

Марія ТОРТИКА

АНОТАЦІЯ

Гаврюшенко О.В.

«Проект музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м.»

Спеціальність: 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство».

Заклад освіти: Харківська державна академія культури, Харків, 2021 рік

Кваліфікаційна робота присвячена розробці проекту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м., який передбачає в подальшому створення об'єкта музейного показу та введення даного об'єкта до туристичної інфраструктури регіону. Проект розроблено на базі Національного меморіального комплексу «Висота маршала І.С. Конєва».

В рамках даного проекту музеєфікації розроблено наукову концепцію проекту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини та архітектурно-художній образ експозиції.

Реалізацію даного проекту заплановано здійснити за допомогою коштів меценатів та через грантову програму Українського культурного фонду «Культурна спадщина» ЛОТ «Диджиталізація».

Кваліфікаційна робота має наступну структуру: Висота 193,7 м. як об'єкт музеєфікації, що розкриває історико-культурну цінність об'єкта та його сучасне використання; Аналіз проекту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини, де проведено аналіз вітчизняного та світового досвіду, власні дослідження, розроблено наукову концепцію та архітектурно-художній образ експозиції; Реалізація проекту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини, що містить розроблену грантову програму.

Ключові слова: музеєфікація, об'єкт історико-культурної спадщини, командно-спостережний пункт, висота 193, 7 м., експозиція.

ABSTRACT

Gavriushenko O.

«The museification project for the observation post of I. S. Konev located at an altitude of 197.3 meters»

Specialty: 027 «Museology. Heritage science».

Educational institution: Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, 2021

Qualification work is devoted to the development of the project of museification of the object of historical and cultural heritage of the command and observation post IS Konev at a height of 197.3 m. The project was developed on the basis of the National Memorial Complex "Height of marshal I.S. Konev ".

Within the framework of this museification project, the scientific concept of the museification project of the historical and cultural heritage object and the architectural and artistic image of the exposition have been developed.

The implementation of this project is planned to be carried out with the help of patrons and through the grant program of the Ukrainian Cultural Foundation "Cultural Heritage" LOT "Digitalization".

The qualification work has the following structure: Height 193.7 m. As an object of museification, which reveals the historical and cultural value of the object and its modern use; Analysis of the project of museification of the object of historical and cultural heritage, where the analysis of domestic and world experience, own research, developed the scientific concept and architectural and artistic image of the exhibition; Implementation of the project of museification of the object of historical and cultural heritage, which contains the developed grant program.

Key words: museification, object of historical and cultural heritage, command and observation post, height 193, 7 m, exposition.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ВИСОТА 193,7 М. ЯК ОБ’ЄКТ МУЗЕЄФІКАЦІЇ.....	9
1.1. Історико-культурна цінність об’єкта	9
1.2. Характеристика сучасного використання об’єкта історико-культурної спадщини.....	12
1.3. Дослідження залишків об’єкта історико-культурної спадщини	13
Висновок до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПРОЄКТУ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ОБ’ЄКТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	17
2.1. Опитування музейної аудиторії.....	17
2.2. Оцінка світового досвіту музеєфікації подібних об’єктів	23
2.3. Наукова концепція проєкту музеєфікації об’єкта історико-культурної спадщини.....	26
2.4. Архітектурно-художній образ експозиції.....	27
Висновок до розділу 2.....	29
РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ОБ’ЄКТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	32
3.1. Конкурсна програма Українського культурного фонду «Культурна спадщина»	32
3.2. Візитна карта проєкту	34
Висновок до розділу 3.....	38
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	49

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

СП – спостережний пункт.

КПС – командно-спостережний пункт.

ВСТУП

Актуальність даної роботи полягає в здійсненні своєчасних та науково-обґрунтованих заходів щодо вивчення та збереження об'єкта культурної спадщини командно-спостережного пункту на висоті 197,3 м., що має виняткове історичне значення, як для Харківської області, так і для України в цілому. На даній висоті розміщувався командно-спостережний пункт командувача військ Степового фронту генерал-полковника І. С. Конєва. З даної висоти у серпні 1943 року здійснювалося командування основною битвою за Харків та саме звідси у вечері 22 серпня 1943 року було віддано наказ про нічний штурм Харкова [48]. 23 серпня 1943 року Харків було звільнено. У 1981 році об'єкту було надано статус пам'ятки історії місцевого значення як «Пам'ятного місця командного пункту І. С. Конєва, командуючого Степовим фронтом» [48].

Наразі на висоті 197,3 м. побудовано Національний меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва», що також свідчить про важливу роль даної висоти в історії Харківщини. На території меморіального комплексу знаходяться залишки командно-спостережного пункту, але з плином часу та з урахуванням природних кліматичних умов, вони зникнуть та будуть вщент зруйновані. Найкращим заходом щодо їх збереження та популяризації даного об'єкта культурної спадщини, з подальшим перетворенням його в об'єкт музейного показу, є музеєфікація, оскільки вона не порушує зв'язок об'єкта музеєфікації з його природним середовищем, достовірно та повноцінно відтворює його первісний вигляд та призначення.

Мета роботи – музеєфікація об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. задля його збереження та популяризації.

Досягнення даної мети передбачає виконання наступних завдань:

- дослідити культурну та історичну цінність даного об'єкта;
- вивчити сучасне використання об'єкта музеєфікації;

- провести опитування думки музейної аудиторії щодо даного проєкту;
- проаналізувати вітчизняний та світовий досвід музеєфікації подібних об'єктів;
- створити наукову концепцію проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини;
- побудувати архітектурно-художній образ експозиції в межах проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини;
- розробити проєкт музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м.;
- реалізувати проєкт музеєфікації через конкурсну програму Українського культурного фонду «Культурна спадщина».

Об'єктом дослідження є історія становлення пам'ятки історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м..

Предметом дослідження є створення проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м., який передбачає в подальшому створення об'єкта музейного показу та введення даного об'єкта до туристичної інфраструктури регіону.

Хронологічні рамки визначаються 1943 – 2021 роками.

Нижня хронологічна межа пов'язана з побудовою командно-спостережного пункту на висоті 197,3 м. у серпні 1943 року в період визволення Харкова у Другій світовій війні. Верхня хронологічна межа пов'язана зі створенням проєкту музеєфікації командно-спостережного пункту з подальшим перетворенням пам'ятки історико-культурної спадщини в об'єкт музейного показу.

Територіальні межі зумовлені місцезнаходженням об'єкта музеєфікації, що розташований на території Національного меморіального комплексу «Висота маршала І. С. Конєва» в смт. Солоницівка Харківського району Харківської області.

Методологічною базою роботи є загальнонаукові принципи синтезу та аналізу, системності та об'єктивності, аналогії, історизму-узагальнення та комплексної міждисциплінарної методології, в основі якої лежить культурологічний підхід, що дозволив здійснити цілісний і комплексний аналіз

музеєфікації як засобу збереження культурної та історичної пам'яті. Застосування методів аналізу просторово-часових взаємозв'язків, станів багатофакторної інформації надало змогу визначити специфіку та накреслити шляхи реалізації проєкту музеєфікації даного об'єкта. Компоративіський метод став основою для визначення та аналізування вітчизняного та світового досвіду музеєфікації аналогічних пам'яток культури, що подальшому стали об'єктами музейного показу.

Історичні джерела. Речовими джерелами створення та реалізації даного проєкту музеєфікації стали залишки оборонних споруд 1943 року, а саме: ходи сполучень, окопи та вогневі позиції на висоті 197,3 м. Письмовими джерелами, що допомогли відтворити первісний вигляд історико-культурної пам'ятки стали спогади начальника зв'язку 53-ї армії Макаренка Д.Г., що взяті за основу розміщення бойових позицій та фортифікаційних споруд та опис даної фортифікаційної споруди ветерана Другої світової війни Бутенко Т.В., що став основою для відтворення внутрішнього та зовнішнього вигляду командно-спостережного пункту. Також були використані спогади командувача військ Степового фронту генерал-полковника І. С. Конєва та командувача 53-ї армії генерал-майора І. М. Манагарова, спостережні пункти яких знаходилися на висоті 197,3 м., що стали підтвердженням місця розташування командно-спостережного пункту та відображенням його значення в основній битві за Харків у період Другої світової війни в серпні 1943 року. Для комплексного розкриття теми було використано різнопрофільну літературу, в тому числі історичну та музеєзнавчу.

Щодо історіографії даного дослідження – дане дослідження було зроблене вперше, аналогів йому немає. Єдиним науковим дослідженням, матеріали якого були використані в даному проєкті, стали замітки Парамонова Андрія Федоровича – харківського краєзнавця, історика та журналіста, щодо бойових дій в селищі Коротич у серпні 1943 р.. Дані замітки підтверджують важливість даного бою в боях за визволення Харкова та відтворюють його хронологію, але не описують командно-спостережний пункт, що є об'єктом музеєфікації даного проєкту.

Наукова новизна роботи полягає у створенні проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м.. Автором даного проєкту було досліджено історичну та культурну цінність об'єкта музеєфікації, виявлено можливість проведення заходів з його збереження, проаналізовано основні напрямки його музеєфікації на основі вітчизняного та світового досвіду музеєфікації подібних об'єктів, проведено опитування реальної та потенційної музейної аудиторії, враховано їх зауваження та побажання в реалізації проєкту, залучено до проєкту музеєфікації інклюзію, з метою доступності в подальшому об'єкта музейного показу для маломобільних груп населення, проаналізовані новітні музейні технології та інтерактивні заходи в об'єктах музейного показу.

З урахуванням вищенаведеного, вперше було розроблено проєкт музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м., запропоновано наукову концепцію проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини та архітектурно-художній образ експозиції, що творчо інтерпретовані музейними предметами, з залученням новітніх технологій та інтегровані в експозиційний простір, які чітко відтворюють інтер'єр командно-спостережного пункту, його призначення, історичне місцезнаходження.

Практичне значення наукової роботи. Даний проєкт музеєфікації командно-спостережного пункту, як об'єкта історико-культурної спадщини, має на меті збереження та популяризацію історико-культурної спадщини. Реалізацію даного проєкту планується здійснити через конкурсну програму Українського культурного фонду «Культурна спадщина» ЛОТ 1 «Диджиталізація». Дана конкурсна програма направлена на захист, збереження та популяризацію культурних цінностей, української культурної спадщини та національної пам'яті українського народу з метою формування спільних цінностей у громадянському суспільстві та зміцнення української ідентичності [27]. Пріоритетним напрямом даної програми є підтримка проєктів, які направлені на залучення нових підходів та технологій, в тому числі створення нових експозицій із залученням технологій

VR та використанням технологій доповненої реальності, мультимедійних голограм [11]. Дана конкурсна програма повністю відповідає меті даної роботи, науковій концепції проекту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини та архітектурно-художньому образу експозиції. Адже саме такий проєкт музеєфікації командно-спостережного пункту на висоті 197,3 м. дозволить зберегти історико-культурну спадщину, відкрити її як об'єкт музейного показу та поринути в атмосферу бою серпня 1943 року. Цей проєкт зможе передати емоційну складову тих подій, виховати повагу та почуття патріотизму до історичної спадщини українського народу, викликати почуття гордості за подвиг предків та привабити відвідувачів до Національного меморіального комплексу «Висота маршала І. С. Конєва» [8].

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи. Матеріали даної роботи були представлені на міжнародній науковій конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку (26-27 листопада 2020 року м. Харків) та Всеукраїнській науково-теоретичній конференції молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (22- 23 квітня 2021 року).

Публікації. Основні положення даної кваліфікаційної роботи викладені 2-ма тезисами в збірниках міжнародної та всеукраїнської конференцій під назвами:

1. «Роль висоти 197,3 м. у визволенні Харкова»;
2. «Концепція проєкту музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м.».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з: вступу, трьох розділів, які поділяються на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків по кваліфікаційній роботі в цілому, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 48 сторінок, з яких основна частина становить – 40 сторінок; список літератури 8 сторінок. Кількість найменувань у списку використаних джерел – 86.

РОЗДІЛ 1

ВИСОТА 193,7 М. ЯК ОБ'ЄКТ МУЗЕЄФІКАЦІЇ

1.1. Історико-культурна цінність об'єкта

Історико-культурні пам'ятки посідають важливе місце в сучасній культурі України та становлять значну частину культурної спадщини нашої країни. За кількістю та різноманітністю історичних епох, культур, народів до яких належать ці пам'ятки, Україна має винятковий стан [9]. Не кожна держава може похвалитися таким розмаїттям та різнобарв'ям культурної та історичної спадщини [9]. Проте лише деякі з них музеєфіковані [9]. Цілеспрямована державна політика щодо музеєфікації пам'яток культури тільки формується. Тому першочерговим завданням є виявлення та оцінка пам'яток культури щодо їх музеєфікаційних можливостей [9].

Технологічна сутність музеєфікації полягає в перетворенні пам'яток культурної спадщини у об'єкти музейного показу з наданням їм анімаційно-видовищної функції. Цінність об'єкта музеєфікації доповнюється меморіальною складовою, що пов'язана із життям та діяльністю видатних особистостей.

Одним із напрямків даного дослідження є виявлення та оцінка пам'ятки культури, що має величезне історичне значення, як для Харківської області, так і для України в цілому, а саме висоти 197,3 м.

Як нам всім відомо, Друга світова війна – одна з найтрагічніших сторінок в історії ХХ століття. Україна, яка на той час входила до складу СРСР, стала ареною бойових дій і була повністю окупована нацистами. Не оминула війна і Харківську область [8].

В ході Другої світової війни було чотири основні битви за Харків — в жовтні 1941 р., в травні 1942 р., в лютому – березні 1943 р., в серпні 1943 р. [8].

У жовтні 1941 р. дивізії 1-ї німецької танкової армії прорвали радянську оборону поблизу міста Краснограда Харківської області [15]. Об 11 год. 25

жовтня 1941 р., після дводенної оборони, Харків залишили останні захисники, місто було захоплене німецькими військами [15]. Над містом спустилася чорна ніч дворічної окупації [15].

У січні 1942 року радянська армія в ході Харківської операції зробила наступ в районі м. Ізюма, що розташоване на південь від міста Харкова [15]. Операція, що розпочалася 12 травня 1942 року, закінчилася поразкою, радянські війська потрапили в полон та оточення [15].

У лютому 1943 р. почалася Харківська наступальна операція, яка потім отримала назву «Зірка» [15]. Дана операція мала на меті звільнити Харківський промисловий район, щоб в подальшому мати змогу вийти до м. Дніпра [15]. Силами Воронежського фронту, яким командував генерал Ф.І. Голіков, м. Харків було звільнено [15]. Це призвело до контрнаступу німецьких військ та повторної здачі міста в березні 1943 року [15]. Таким чином, 16 березня 1943 р. гітлерівці знову почали господарювати в місті Харкові. Друга окупація м. Харкова виявилась набагато жорсткішою ніж перша [15].

Остаточне визволення Харківщини стало можливим у ході битви на Курській дузі (силами 2-х фронтів: Центрального (К. К. Рокоссовський) і Воронежського (М. Ф. Ватутін) [15]. Німці мали на меті потужними танковими клинами прорвати оборону радянських військ біля основ виступу дуги [15].

Силами Воронежського та Степового фронтів 5 серпня було звільнено м. Белгород [15]. В цей же час війська Воронежського фронту почали рух до м. Харкова. 11 серпня 1943 року було перекрито рух на залізничній колії Харків – Полтава, що знаходилася в районі ст. Ков'яги [15]. 53-я, 69-а армії та 5, 7 і 57 гвардійські армії Степового фронту 13 серпня 1943 р. наблизилися до зовнішніх оборонних рубежів німецьких військ, а 17 серпня 1943 р. на околицях міста розпочалися бої [15]. Найбільш успішно тут діяла 53-тя армія під командуванням генерал-майора І. М. Манагарова [15].

В цей час над Харківським німецьким угрупованням з'явилася загроза оточення [62]. Ареною бойових дій стало селище Коротич, що розташоване в декількох кілометрах від міста Харкова [62]. Саме звідти виходила загроза від дій

німецьких дивізій [62]. Для того, щоб отримати перевагу необхідно було оточити німецькі дивізії силами 53-ї та 5-ї гвардійської танкової армій ударами на с. Коротич [62]. Завданням військ Степового фронту, під командуванням Івана Степановича Конєва, було не тільки визволення Харкова, але і знищення всього харківського угруповання ворога. Взяти с. Коротич – означало закрити кільце та повністю охопити м. Харків. Але в районі с. Коротич радянські війська зіткнулися з наполегливим опором німецьких дивізій. [8].

Спільні спостережні пункти командира 252-ї стрілецької дивізії генерал-майора Г .І. Анісімова, командувача 53-й армії генерал-майора І. М. Манагарова та командувача військ Степового фронту генерал-полковника І. С. Конєва, розташовувалися на висоті 197,3 м. [38]. Саме з даної висоти відбувалося керівництво військами в рамках завершального етапу Белгородсько-Харківської операції та увечері 22 серпня 1943 р. Іваном Степановичем Конєвим було віддано наказ про штурм Харкова [38].

Як писав І. М. Манагаров у своїх спогадах: «В боях за Харків спостережні пункти командира 252-ї стрілецької дивізії і мій перебували на одній висоті. І. С. Конєв наказав поруч обладнати і його СП. Я попередив, що район, де ми знаходимося, пристріляний артилерією противника. Як би ми не маскувалися, а маючи в одному місці три СП, неможливо виявитися непоміченими. Але Іван Степанович немов не чув моїх слів. В цей день в 10 – 12 годин противник справив артналіт по наглядним пунктам. Були поранені й убиті. Але до самого визволення Харкова І. С. Конєв свого СП не покинув» [34, с. 119].

Дану інформацію підтверджує і сам І. С. Конєв у своїй книзі «Записки командуючого фронту 1943 – 1945»: «Їдучи з СП, я прикидав в умі всі плюси і мінуси, прицілюючись до Харкова з усіх боків, з різних напрямків, і нарешті вирішив остаточно: найбільш вигідним напрямком для нанесення головного удару є північно-західне, де знаходиться 53-я армія генерала І. М. Манагарова ... Тут найкращі підступи до міста, ліс, командні висоти, з яких добре проглядається Харків... Мій спостережний пункт був обладнаний на висоті 197,3 і суміщений з спостережним пунктом генерала І. М. Манагарова. Звідси я і керував бойовими

діями по звільненню Харкова... Щоб прискорити оволодіння Харковом, я віддав наказ зосередити 5-у гвардійську танкову армію в районі лісу південніше села Польове. Ударом на Коротич вона мала перерізати противнику шляхи відходу з Харкова на захід і південний захід... У другій половині дня 22 серпня німецько-фашистські війська почали відходити з району Харкова. Щоб не дати можливість противнику піти з-під ударів, увечері 22 серпня я віддав наказ про нічний штурм Харкова» [26, с. 35-40].

23 серпня 1943 р. було звільнено місто Харків, а 20 вересня 1943 р. – відбулося остаточне звільнення Харківської області.

Вищевказані факти відомі нам ще з уроків історії у школі і не потребують дослідження, адже така важлива для Харківщини подія, як визволення Харкова у Другій світовій війні, вже вивчена відомими істориками, про дану історичну подію написано безліч книжок, наукових праць та тезисів. Але і завданням даної роботи не є вивчення загальновідомих фактів та не приділити увагу даним подіям немає можливості, оскільки саме ці події безпосередньо пов'язані з висотою 197,3 м.

З приводу даних подій історики висловлюють різні думки, але немає жодних сумнівів, що висота 197,3 м. відіграла одну із головних ролей у визволенні міста Харкова [8].

1.2. Характеристика сучасного використання об'єкта історико-культурної спадщини

В теперішньому часі на даній висоті розташований Національний меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва». Після війни висота становиться пам'ятним місцем зустрічі ветеранів. В 1968 році меморіальний комплекс відвідав І. С. Конєв разом зі своєю сім'єю [36]. У 1980 році на висоті

було побудовано обеліск з зображенням І.С. Конєва висотою - 18,6 м. та декоративну стелу розміром 3x2,3 м. [36].

Рішенням Харківського облвиконкому від 12.01.1981 року № 13 висоті було надано статус пам'ятки історії місцевого значення, як «Пам'ятного місця командного пункту І. С. Конєва, командуючого Степовим фронтом» (сmt. Солоницівка, 2 км на північ від селища, на висоті 197,3 м.; охоронний № 1663) [37].

23 серпня 2005 року на базі меморіального комплексу було відкрито Музей «Харківщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» [36].

Указом Президента України № 437/2008 від 14.05.2008 р. «Про надання статусу національного деяким закладам культури» Обласному комунальному закладу Меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва» було надано статус національного [37].

1.3. Дослідження залишків об'єкта історико-культурної спадщини

На території даного меморіального комплексу знаходяться залишки командно-спостережного пункту І. С. Конєва. На даний час ці залишки не музеєфіковані та знаходяться в зовсім зруйнованому стані. Звичайно відтворити первісний вигляд спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. буде нелегким завданням, адже існує безліч інформації щодо безпосередньо подій того часу на даній місцевості і дуже мало інформації щодо самого вигляду спостережного пункту, як саме він був обладнаний, де знаходився відділ зв'язку та інше.

Займаючись більш поглибленим вивченням питання проєкту музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. виявилось, що більшість історичної інформації, документів, матеріалів із архівів, спогадів

учасників цих подій стосуються саме проведення бойових дій, маневрів, військових операцій.

В своїх монографіях І. М. Манагаров та І. С. Конєв не описують командно-спостережний пункт, вся їхня увага прикута до подій того часу, військових дій, їх емоційних хвилювань та міркувань. Це має своє логічне пояснення, оскільки важливим було саме як та у якій спосіб була отримана перемога у цій битві, які армії Степового фронту були залучені, які були втрати та хто отримав нагороди та почесні звання за визволення м. Харкова, майже відсутня інформація щодо самого оформлення командно-спостережного пункту та його складових частин.

Провівши велику пошукову роботу вдалося відшукати спогади Д. Г. Макаренко, який займав посаду начальника зв'язку в 53-ї армії, під командуванням І. М. Манагарова. Саме 53-тя армія приймала безпосередню участь у визволенні міста Харкова. В своїх спогадах Д. Г. Макаренко пише: «20 серпня 1943 року на висоті 197,3 було обладнано передовий армійський вузол зв'язку. Перед вогнем ворожої артилерії техніки-лейтенанти Сухоруков, Дмитрієв та Кришталь, телефоністки харків'янки Клава Момот, ленинградки Женя Кузьміна та Катя Смуренкова, радистка Ніна Журікова, механіки сержанти Бочаров та Уланів, відрили траншеї, що забезпечило надійну та безперебійну роботу комутатора, всіх ліній зв'язку та радіогрупи командувача армії. У ніч на 21 серпня 1943 року на висоту 197,3 прибув командувач військами Степового фронту генерал Конєв» [Додаток А].

Як правило командно-спостережний пункт — це основний пункт, звідки здійснюється управління військами, підготовка, ведення бойових дій, спостереження за діями загальновійськових підрозділів і підтримання взаємодії з ними. Сам командно-спостережний пункт розташовується віддалено від лінії фронту на місцевості з гарним оглядом бойових дій та місцезнаходженням противника. Всі складові командно-спостережного пункту (КСП) розміщуються з дотриманням умов маскування та оборони. До складу КПС входять підрозділи зв'язку, охорони й обслуговування із технічними засобами.

Дана досліджена інформація дає нам можливість зрозуміти масштаби КПС на висоті 197,3 м. та його складові частини. Але не дає чіткого розуміння, як саме був облаштований КСП.

Жодних інших спогадів про КСП Д. Г. Макаренко не залишив. Аналізуючи вже існуючу інформацію та продовжуючи пошуки вдалося знайти безпосередню учасницю бойових дій серпня 1943 року, санінструктора 53-ї армії Т. В. Бутенко, що свого часу створила музей 53-ї армії Степового фронту, яким наразі керує по даний час. Сама Т. В. Бутенко не була на висоті 197,3 м., оскільки в той час приймала участь у бойових діях в с. Куряжанка, що знаходиться на відстані 2 км. від висоти 197,3 м. Після війни висота 197,3 м. стала традиційним місцем зустрічі ветеранів 53-ї армії. В післявоєнні роки Т. В. Бутенко разом з Д. Г. Макаренко неодноразово приїздила на висоту 197,3 м., що підтверджується великою кількістю фотографій різних років. Також на висоту приїздив сам І. Ф. Манагаров [Додаток Б].

В своїх спогадах про війну Т. В. Бутенко писала, що в одну із таких пам'ятних зустрічей на висоті 197,3 м., Д. Г. Макаренко показував їй залишки командно-спостережного пункту та розповідав, яким чином було оформлено КСП.

«Хочу згадати ще одну пам'ятну висоту – 197,3, яка після війни отримала назву “Висота Конєва“. Саме з цього місця було віддано наказ про штурм Харкова. Торішнього серпня 1943 року на цій висоті був розташований командний пункт генерала-полковника І. С. Конєва, командувача Степового фронту. Повоєнному поколінню важко уявити, як виглядав командний пункт. Це був бліндаж, викопаний у землі, розміром приблизно 4х6 м.. Дахом служив накат, складений з колод. Маскування служило з гілок, масксітки або інших підручних матеріалів. Усередині бліндаж обшивався деревом, підлога була земляна, зрідка – дерев'яна. Оглядова щілина використовувалася для спостереження за противником. Вхід у бліндаж представляв собою дощаті двері. У приміщенні був невеликий стіл, на якому розміщувалися телефонні апарати, ще один стіл займав командувач. На стіні висіла мапа бойових дій. Бліндаж освітлювала гасова лампа.

У кутку була піч-буржуйка. Біля однієї зі стін розташовувалися дощаті нари, які завішувалися плащ-наметом», – писала в своїх спогадах Т. В. Бутенко [Додаток В].

Таким чином, маючи підтвердження історичної та культурної цінності даного об'єкта, залишків його місцезнаходження та документального підтвердження його внутрішнього та зовнішнього облаштування, музеєфікація даного об'єкта історико-культурної спадщини виявляється можливою.

Висновок до розділу 1

Висота 197,3 м. в селищі Солоницівка Харківської області, де розміщувався командно-спостережний пункт командувача військ Степового фронту генерал-полковника І. С. Конєва, має виняткове історичне значення, як для Харківської області, так і для України в цілому, оскільки саме за даної висоти здійснювалося командування основної битви за м. Харків у селищі Коротич в серпні 1943 року та саме звідси у вечері 22 серпня 1943 року було віддано наказ про нічний штурм Харкова. Залишки спостережного пункту залишилися і досі [8].

Наразі на даній висоті знаходиться Національний меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва». У 2005 році на базі меморіального комплексу було створено музей «Харківщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» [8].

Пам'ять про війну завжди буде жити в наших думках і серцях. І єдиним, що пов'язує ті страшні події Другої світової війни з сьогоднішнім є Пам'ять. Пам'ять про подвиги, що здійснені на полях боїв з нацистами, пам'ять про тих, хто створював історію, пам'ять про тих, хто йшов на смерть заради Перемоги та майбутнього. І єдиним способом зберегти цю пам'ять та не дати забути майбутньому поколінню героїчні подвиги свого народу та історію своєї країни є шлях музеєфікації таких об'єктів культурно-історичної спадщини, як висота 197,3 м.

РОЗДІ 2

АНАЛІЗ ПРОЄКТУ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Опитування музейної аудиторії

Перш ніж розпочинати проєкт музеєфікації даного об'єкта доцільно провести опитування громадської думки та майбутньої потенційної аудиторії проєкту, провести аналіз як вітчизняного, так і закордонного досвіду музеєфікації подібних проєктів. Результати даного опитування нададуть змогу більш чітко зрозуміти шляхи реалізації проєкту, в тому числі на яку категорію відвідувачів зосереджувати увагу та через які саме освітні та соціальні програми втілювати його в життя.

Важливо не тільки проаналізувати результати опитування по даному проєкту, але і взагалі звернути увагу на міжнародні та всеукраїнські результати проєктів вивчення музейної аудиторії, що в подальшому дасть змогу більш чітко та ефективно реалізувати даний проєкт музеєфікації висоти 197,3 м.

Вперше в історії музейної справи за ініціативи Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків за підтримки Благодійного фонду Ріната Ахметова «Розвиток України» фахівцями Київського міжнародного інституту соціології було проведено опитування серед відвідувачів музею. Проєкт мав назву «Цей неясний суб'єкт бажання» [74]. Дане дослідження мало на меті з'ясувати об'єктивні якісні та кількісні данні щодо демографічних, психографічних, а також особистісних параметрів чинної та потенційної музейної аудиторії з ціллю визначення вірної майбутньої стратегії діяльності музеїв для кращого задоволення потреб реальних відвідувачів, а також залучення потенційних відвідувачів [74]. Загальна кількість опитуваних більше 800 осіб.

За результатами даного дослідження виявилось, що основну аудиторію музейних відвідувачів склали так звані «люди музейного типу». Дане поняття широко використовується закордоном та досить часто простежується в дослідженнях різноманітних країн світу. До даної категорії відносять частину суспільства, для якої відвідування музею є звичайною практикою. Це переважно інтелектуали, що особливу увагу приділяють пізнанню і це є важливою складовою їх дозвілля та життя. Характерними рисами для такої частини суспільства є «музейне дитинство», вища освіта, вищий за середній або середній рівень достатку. В даному співвідношенні «люди музейного типу» нашої країни не стали винятком.

В той же час опитування виявило деякі специфічні риси відвідувачів українських музеїв, зокрема з усіх опитуваних серед відвідувачів музею: 77% – це жінки, а 23 % – це чоловіки, що виражає значний гендерний дисбаланс в музейній аудиторії.

Опитування також показало, що люди з середньою чи середньо-спеціальною освітою відвідують музей рідше, чим люди з вищою освітою.

Основну аудиторію музеїв становлять школярі (студенти) та спеціалісти, а от пенсіонери та службовці відвідують музей набагато рідше. Досить цікаві результати в віковому критерії відвідувачів, зокрема у процентному співвідношенні: 34 % це люди у віці – 16 – 24 роки; 21% – 25 – 34 роки, 11 % – 35 – 44 роки; 11% 45 – 54 роки; 23 % – 54 + роки.

Даний проєкт не обмежився дослідженням реальних відвідувачів. Ситуацію розглянуто більш ширше в масштабі потенційної музейної аудиторії. Виявилось, що 44% респондентів, зовсім не відвідують музеї, із цих 44 % аж 88 % опитуваних відвідували музей лише у дитинстві. З різниці у визначених частках виходить, що для цих відвідувачів «музейний» дитячий досвід був негативним та відвернув їх від подальшого відвідування музею вже в дорослому віці. Цей феномен дослідили закордонні музейні психологи і назвали його «indeliabile childhood memories», що в перекладі звучить як «невитравні спогади дитинства». Суть даного феномена полягає в тому, що перші враження від відвідування музею людина не забуває, ці

враження продовжують в подальшому впливати на її бажання відвідувати музеї, тому так важливо зробити даний проєкт музеєфікації цікавим для дітей, щоб сформувати любов до музейної культури та виростити «людину музейного типу» [74].

Слід також звернути увагу, що для більшості респондентів відвідування музею носить формат соціальної події, адже тільки 15% – відвідують музей самі, в той час як 60% – із товаришами чи друзями, 36% – із дітьми, 44% – із членами родини чи партнерами, та лише 5% – із екскурсійною групою [74].

Важливим фактором є те, що значну часту займає формат колективного та сімейного відвідування музею і досить часто відвідувачі приходять до музею в компанію друзів або в інтересах своїх дітей. Тому так важливо зосередити увагу на формуванні таких музейних програм, щоб можна було цікаво провести час в колі друзів, та щоб і діти, і їх батьки були зацікавлені в відвідуванні музею.

Респонденти даного дослідження повідомили ще досить важливі та цікаві факти. Наприклад, дуже важливим є той факт, що потреба гарно та якісно провести дозвілля не поступається потребі довідатися більше про культуру або мистецтво. Дуже цінною для відвідувачів виявилась можливість для самостійного ознайомлення з експозицією та більш детального вивчення музейних предметів за допомогою аудіогідів або інформаційних кіосків, досить часто відвідувачі користуються поглибленою інформацією, що розміщена в залах.

Таким чином, дане дослідження виявило підґрунтя нинішньої ситуації в музейній сфері та показало напрямок руху в реалізації даного проєкту музеєфікації.

Результати вищевказаних досліджень в своїй більшості підтверджуються результатами всеукраїнського комплексного соціологічного дослідження «Культурні практики населення України» [29]. Метою даного дослідження було проведення комплексного соціологічного дослідження культурного дозвілля населення України та порівняння культурних потреб та форм дозвілля різноманітних соціальних груп. Загальна аудиторія охоплена опитуванням: 3800 респондентів [29].

За результатами всеукраїнського дослідження підтвердилася інформація, що більше культурним життям цікавляться жінки. Так, згідно з результатами опитування, жінки частіше ніж чоловіки відвідують заклади культури. Чоловікам більше до вподоби активне культурне дозвілля [64].

Також підтвердилася інформація, що найбільше серед відвідувачів музеїв і виставок молоді і найменше людей літнього віку [64]. Представники таких вікових груп, як 18 – 19, 30 – 39 та 40 – 49 років відвідують музеї однаково часто, проте люди 50 – 59 років відвідують музей значно рідше [64].

Аналізуючи різні категорії музейних відвідувачів та їх мотивацію щодо відвідування музейних закладів, доцільно приділити увагу такій категорії відвідувачів, як люди з обмеженими можливостями. У вересні 2021 року в Україні було проведено всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України» в рамках програми «Мистецтво для всіх: ситуація з дотримання культурних прав людей з інвалідністю в Україні» [39]. Станом на 01 січня 2021 року в Україні 2,7 мільйонів осіб, які мають інвалідність. Ці люди теж мають право отримувати доступність до культурних заходів. Дану позицію підтримує і держава, що підтверджується Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

Згідно з проведених досліджень 63.8% людей з порушеннями опорно-рухового апарату зовсім не відвідують культурні події та заклади; з порушеннями зору – 33.7%, а з порушенням слуху – 15 %. Але більшість з них має бажання відвідувати культурні події та заклади, але немає можливості, і в більшості випадків це відбувається через те, що заклади культури не враховують особливі потреби людей з обмеженими можливостями. За результатами опитування 51 % людей з порушенням слуху відповіли, що частіше б відвідували культурні події, якщо культурні події мали переклад на жестову мову або субтитрування, а 16,6 % людей з порушення зору відвідували частіше культурні події, якщо б культурні заклади забезпечували аудіодескрипцію та звукозапис. Окремо треба зауважити на архітектурній недоступності приміщень закладів культури, в тому числі музеїв. Більшість таких закладів облаштована пандусами, що не відповідають

нормативам, якими неможливо користуватися, або вони і зовсім відсутні в даних закладах. Вузькі двері, пороги, сходинок без ліфтів чи підйомників, непристосовані туалетні кімнати, все це впливає на можливість людей з обмеженими можливостями відвідувати заклади культури.

Вищевказана категорія відвідувачів має особливі потреби, які безумовно потрібно враховувати в даному проєкті.

В рамках даного проєкту музеєфікації було проведено власне опитування шляхом анкетування [Додаток Г]. Кількість опитованих 412 чоловік. Кількість поставлених питань – 12. Кількість відповідей в опитуванні була необмежена. Аналізуючи відповіді, які були надані при опитуванні, виявилось, що постійна аудиторія музею це люди у віці від 16 до 24 років (36%) та від 25 – 44 років (22%), що зумовлено шкільними програмами та програмами навчання в закладах вищої освіти, рідше відвідують музей люди у віці 45 – 60 років (13%) та 61 – 75 років (10%); діти віком до 15 років (16 %); люди віком від 75 років (3%). Серед опитованих 54 % – жінки та 46 % чоловіки, що дещо відрізняється від всеукраїнської статистики, де 77% – це жінки, а 23 % – це чоловіки, але пояснюється історичним профілем музею та наявністю в експозиції військової техніки та зброї. Більшість опитованих виявили прихильність до проєкту – 77 % позитивних відгуків, така ж сама кількість осіб виявила бажання відвідати проєкт після його реалізації. Питання залучення новітніх технологій в проєкт музеєфікації отримало більшість позитивних відгуків: технології віртуальної реальності (відео бойових дій того часу в форматі VR окуляри) – 76 %; технології доповненої реальності – 74 %; звуковий супровід гудіння танків, спалахи гранат та пострілів – 75 %; голограма І. С. Конєва – 71%. Мета відвідування проєкту в більшості випадків не мала суттєвої різниці: в освітніх цілях (загальноосвітня/спеціалізована екскурсія) – 79 %; культурне дозвілля – 72 %; подивитися нову виставку – 63%; відпочити – 75%; познайомити своїх гостей/друзів з музеєм – 53 %; туризм – 48%. Досить приємним був той факт, що більшість з опитованих погодилися з думкою, що при реалізації даного проєкту потрібно враховувати потреби людей з обмеженнями – 71 % позитивних

відповідей: за аудіогід для людей з вадами зору – 69 % та за екскурсію для людей з вадами слуху з сурдоперекладачем на жестову мову глухих – 66%. Більшість людей виявило бажання мати змогу для самостійного ознайомлення з експозицією, користуючись додатковою інформацією в аудіогідах чи інформаційних кіосках. Дана інформація підтверджує результати всеукраїнського опитування. В даному опитуванні важливим елементом було питання щодо шляхів реалізації даного проєкту: квест – 69 %; тематична класична екскурсія – 78 %; майстер-класи – 56 %; дискусійний клуб – 36%, зустрічі ветеранів – 51 %. Цікавим також було питання щодо джерел інформації про музей. Відповіді на дане питання співпадають з результатами вищевказаних досліджень та підтверджують інформацію, що веб-сайти, інтернет-джерела та сторінки закладів культури в соціальних мережах є найбільш популярним та дієвим джерелом розповсюдження інформації [Додаток Д].

Аналізуючи відповіді опитуваних щодо даного проєкту музеєфікації та шляхів його реалізації бачимо, що проєкт викликає великий позитивний відгук та зацікавленість в опитуваній аудиторії, в рівень тематичним класичним екскурсій становляться інтерактивні заняття в музею та освітні програми. При реалізації даного проєкту велику увагу потрібно приділити не тільки основній музейній аудиторії, але і дітям, оскільки, як вже згадувалося раніше, враження від першого знайомства з музеєм формує бажання вже дорослої людини щодо відвідування музею в подальшому, тому так важливо зацікавити та привити любов до музейної культури ще з дитячого віку.

У зв'язку з цим постає завдання здійснити проєкт музеєфікації КСП таким чином, щоб він був цікавий різноманітним віковим категоріям відвідувачів музею. Для дітей в КСП проводити майстер-класи по військовій тематиці та квести, різноманітні інтерактивні заняття, для школярів старших класів поєднати екскурсію в КСП з їх навчальною програмою, що дозволить не тільки зміцнити вже набуті знання, але і надати нові. Наприклад, згідно з навчальною програмою для загальноосвітніх навчальних закладів, що затверджена Міністерством освіти і науки України, вивчення історії Другої світової війни заплановано тільки у 10

класах, таким чином частина школярів, що закінчують 9 класів та отримують свідоцтво про здобуття базової середньої освіти, об'єктивно не будуть володіти загальними знаннями та уявленнями про події Другої світової війни. Беручи до уваги, вплив інтернету, комп'ютерних ігор та різноманітність недостовірних джерел інформації, існує ймовірність формування необ'єктивної оцінки, хибного суб'єктивного відношення підлітків до історії Другої світової війни та формування неосвіченого майбутнього покоління. Актуальність створення КСП з навчальним аспектом та поєднання його з навчальною програмою має на меті в подальшому заповнити прогалини знань майбутнього покоління. Для відвідувачів більш старшого віку проєкт музеєфікації КСП надасть можливість поринути у минуле, доторкнутися до історії та за допомогою технологій доповненої реальності стати учасником бойових дій за визволення Харкова.

Під час реалізації даного проєкту потрібно враховувати не тільки віковий критерій музейної аудиторії, але необхідно звернути увагу і на профільну зайнятість відвідувача. З даного боку доречно розробити програму заходів для фахівців в музейній сфері, науковців, викладачів, студентів-музеєзнавців. Особливу увагу потрібно приділити людям з обмеженими можливостями.

2.2. Оцінка світового досвіду музеєфікації подібних об'єктів

Маючи чітке розуміння актуальності та привабливості даного проєкту музеєфікації, виникає потреба в проведенні аналізу як вітчизняного, так і закордонного досвіду музеєфікації аналогічних об'єктів культурної спадщини. [Додаток Е].

В Україні подібний досвід музеєфікації об'єктів культурної спадщини наявний в таких музеях як «Музей партизанської слави "Спадщанського лісу" в Путивлі» [44], «Національний музей-заповідник "Битва за Київ у 1943 році"» [49], «Музей "Бункер Штаєра"» в селі Колочава Закарпатської області [42]. Але на жаль ці проєкти мають суттєву відмінність від даного проєкту музеєфікації.

Вищевказані проєкти не мають діалогу з відвідувачами, вони просто охороняють історію, але не розповідають її, не визивають почуттів та емоцій. Наприклад партизанська землянка в Спадщанському лісі – це просто копанка у лісі. Вона не має жодних експонатів, вона не розмовляє з відвідувачем, не переносить його в той час та в ті події. Більш краща ситуації в «Національному музеї-заповіднику "Битва за Київ у 1943 році" », але кінцевий результат залишає бажати кращого

Закордонний досвід музеєфікації землянок чи спостережних пунктів можна спостерігати на прикладі «Музею військової слави Чуваської Республіки» [43], «Музею бойової слави воїнів сибіряків "Землянка"» в Новосибірські» [45], «Білоруського державного музею історії Великої Вітчизняної війни» [4], «Музею Перемоги в м. Москва» [47], «Музею війни в Лондоні» [46], «Військового музею землянки в Фінляндії» [7]. Суттєвою різницею між вітчизняними та закордонними такими проєктами музеєфікації є той факт, що вони максимально орієнтовані на відвідувача, вони живі, цікаві, вони розповідають історію, в них можна прийняти участь в бойових діях через технологію віртуальної реальності, можна взяти в руки макет зброї та одягнути форму. В них історія розповідається не як набір сухих цифр та фактів, що міститься в стандартній екскурсійній програмі, в них історію передають через інтерактивне представлення музейних предметів, що змушує людину ставити запитання, думати, провокує її активність. Такі проєкти не тільки зберігають пам'ять, але й пояснюють наступним поколінням їхній спадок і кожному наступному поколінню пояснюють інакше.

Кількість відвідувачів у цих музеях з появою таких об'єктів для екскурсійного відвідування значно збільшилася. Як зазначає на своєму сайті «Білоруський державний музей історії Великої Вітчизняної війни» щодо відвідування землянки: «У нас можна переодягнутися у військову форму і сфотографуватися, що викликає великий інтерес у відвідувачів. У нас стоять черги, щоб потрапити в цю землянку» [65]. Це свідчить про позитивний характер аналогічних проєктів музеєфікації на фоні світового досвіду [9].

Доречно здійснити аналіз і з іншого боку. Проаналізувавши досвід інших музеїв, можна дійти висновку, що:

- по-перше, як правило, спорудження або відновлення даних об'єктів саме на території самого музею з урахуванням їх історичного територіального місцезнаходження в період війни і з урахуванням їх природного середовища – рідкісне явище. У більшості музеїв такі об'єкти споруджені в виставкових залах і тільки в поодиноких випадках такий проєкт музеєфікації здійснено на території музею та у відповідному природному середовищі [9];
- по-друге, у більшості музеїв проведена інсталяція саме землянок, а не спостережних пунктів, що суттєво відрізняються як за своїм безпосереднім призначенням, так і внутрішнім облаштуванням [9];
- по-третє, досить рідко, спостерігається залучення інноваційних технологій у музейному просторі, що дозволяє не просто споглядати на об'єкт музеєфікації, але й дає змогу відвідувачам відчувати себе в повній мірі учасником подій того часу [9].

Щодо вивчення питання залучення інноваційних технологій слід звернути увагу на досвід «Національного музею у Кракові», який активно використовує технологією доповненої реальності у своїх експозиціях, доповнивши картини різноманітними історіями, що приваблює десятки тисяч нових відвідувачів до музею.

«Американський музей природознавства у Нью-Йорку», що справедливо вважається одним із найкращих музеїв світу, також активно використовує технології доповненої реальності. Даний музей створив додаток, що оживляє музейні предмети. Відвідувач навівши телефон на музейний предмет може побачити коротке відео та текст з описанням даного музейного предмета.

Сучасні музеї активно втілюють технології віртуальної та доповненої реальності для залучення молоді аудиторії. Такі технології є винятковою можливістю почути, побачити та відчувати екскурсію, адже за допомогою спеціальних окулярів або смартфона відвідувач може побувати в таких місцях та стати учасником таких подій, які не можливо відвідати у реальному житті.

Аналізуючи вітчизняний досвід, можна дійти висновку, що подібний проєкт музеєфікації командно-спостережного пункту на території, що має виняткове

історичне значення, який направлений на використання новітніх музейних технологій та інтерактивних методів презентації музейних предметів для емоційного забарвлення відвідувачів буде в Україні зроблений вперше. Оскільки на даний час аналогів даному проєкту музеєфікації в Україні немає, доцільно звернутися до досвіту закордонних музеїв.

2.3. Наукова концепція проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини

Ідейний задум – відтворити інтер'єр командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. та перемістити відвідувача в основний бій за визволення міста Харкова у серпні 1943 року в Другій світовій війні.

Даний проєкт є дієвим джерелом морального становлення особистості та його естетичного виховання, що сприяє відродженню історичної пам'яті суспільства та його культури, дає можливість, опираючись на вічні цінності минулого, їх творче осмислення, краще зрозуміти сучасність та виховати повагу та почуття патріотизму до історичної спадщини українського народу у майбутнього покоління.

Тематична направленість: визволення міста Харкова в ніч на 22 серпня 1943 року в Другій світовій війні.

Основна характеристика експозиції в рамках даного проєкту музеєфікації:

1. За профілем – військово-історична експозиція, оскільки безпосередньо пов'язана з воєнною історією та окреслює певний часовий проміжок.
2. За типом – класична, за тривалістю роботи – постійна, за способом демонстрації – стаціонарна.
3. За методом побудови передбачається використання одночасно двох методів: ансамблевий метод, оскільки на основі уже досліджених історичних даних відтворюється інтер'єр командно-спостережного пункту, де кожен предмет знаходиться в середовищі свого побутування та образно-сюжетний метод,

оскільки відтворюється модель певної історичної події, а саме – визволення міста Харкова в ніч на 22 серпня 1943 року в період Другої світової війни.

4. За принципом побудови – комплексно-тематична.

5. За призначення експозиція буде виконувати основні та навчальні завдання. За допомогою даної експозиції в подальшому передбачається реалізація як освітньої програми, так і соціальної програми з залученням людей з особливими потребами.

6. За використанням жанрових форм музейної експозиції буде використано відразу дві експозиційні моделі: «експозиційна модель часу і світу», оскільки жанрова форма експозиції відтворює сутність і картину певної історичної події та об'єднує в собі елементи виставкових завдань, а саме: «експозиційного нарису», оскільки розкривається загальний стан події з відтворенням атмосфери даної історичної події та забезпечується ілюзія присутності у конкретному місці та «експозиційну меморіальну модель», оскільки ідейно-тематичні та сюжетні особливості експозиції обумовлені характером меморіальної зони.

2.4. Архітектурно-художній образ експозиції

За основу розміщення бойових позицій та фортифікаційних споруд були взяті спогади начальника зв'язку 53-ї армії Д. Г. Макаренка. Щодо внутрішнього та зовнішнього вигляду бліндажа, то в основу покладено опис даної фортифікаційної споруди ветерана Другої світової війни Т. В. Бутенко.

Виходячи з вищевказаної інформації, спорудження командно-спостережного пункту планується здійснити на лівому схилі висоти 197,3 м., де спостерігаються залишки оборонних споруд 1943 року, а саме: ходи сполучень, окопи, вогневі позиції. Розмірі командно-спостережного пункту – 6х4 м.. Матеріал облицювання стін, підлоги, перекриття даху – дерево. Дах додатково буде засапаний землею та покритий травою, з метою маскування на місцевості. Вхідні двері – дерев'яні. Оглядові щілини розміром 0,4х1 м. – дві штуки, що будуть закриті склом. Вхід до бліндажу – зі східного боку ходів сполучень.

При музеєфікації даного проєкту, з метою підтримання у задовільному стані приміщення та забезпечення мікроклімату, передбачається спочатку зробити цегляну кладку, провести заходи із гідроізоляції і тільки потім облицьовувати стіни, підлогу, перекриття даху – деревом. Провести освітлення. Забезпечити об'єкт музеєфікації системою водостоку, кондиціонування, охоронною та пожежною сигналізацією.

Внутрішній інтер'єр командно-спостережного пункту передбачає наступні елементи: два дерев'яні столи – для телефоністів та командувача (раритети); місце відпочинку – дерев'яний лежак (муляж); плащ-намет, який використовується для розмежування внутрішнього простору (раритет); печі-буржуйки (раритет); гасові лампи (раритет); телефонні апарати та рації (раритет); стереотруба та бінокль (раритет); карта бойових дій (раритет); посуд (раритет).

Передбачається використання оригінальних музейних предметів, що раніше належали І. С. Конєву: кітель та кашкет маршала І. С. Конєва (меморіальні речі – унікати). Оригінальні музейні предмети будуть розміщені у вертикальній скляній вітрині. Всі раритетні та меморіальні речі, що будуть використанні в експозиції командно-спостережного пункту надаються з фонду музею «Харківщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років».

Додаткові засоби створення музейної експозиції будуть складатися з новітніх музейних технологій, а саме:

1. Мультимедійної голограми І. С. Конєва у повний зріст, яка буде зустрічати відвідувачів у командно-спостережному пункті та проводити коротку оглядову екскурсію, розповідати основні моменти бою, його особисті хвилювання та причини, що спонукали його вибрати саме такий шлях визволення Харкова та віддати наказ про його нічний штурм у серпні 1943 року.
2. Технологій віртуальної реальності – VR окуляри з відео реконструкції бою у форматі 360, що відтворюють бойові дії того часу та забезпечать ефект присутності у реальному часі. Дані окуляри планується використовувати при огляді оглядових щілини, тобто буде складатися враження, що відвідувач реально споглядає бойові дії через оглядову щілину командно-спостережного пункту.

3. Технологій доповненої реальності через QR-код. При наведенні на карту бойових дій буде з'являтися об'ємне зображення саме цього місця в період визволення Харкова. Для цього планується використати старі оригінальні фотографії та відео, на яких зображено Харків та Харківську область в період бойових дій того часу.
4. Приладів, що відображають звуки та запахи, які будуть відтворювати звуковий супровід гудіння танків, спалахи гранат та пострілів. По командно-спостережному пункту буде розвіюватися запах пороху та диму.
5. Аудіогідів за допомогою QR-кодів. В даному випадку передбачається використання аудіогідів для різних категорій відвідувачів: стандартні аудіогіди для звичайних відвідувачів; для людей з вадами зору, планується розробити окрему екскурсію за допомогою фахівців «Харківського спеціального навчально-виховного комплексу ім. В. Г. Короленка», що буде доступна через QR-код; для людей з вадами слуху планується окрема екскурсія з сурдоперекладачем на жестову мову, відео якої буде реалізовано через мобільний додаток «Перекладач ЖМ» за допомогою системи «Deaf QR Guide», що адаптує переклад текстової та візуальної інформації на жестову мову, що стало можливим за допомогою громадської організації «Центр соціального бізнесу».
6. Проектор, за допомогою якого будуть транслюватися фільми військової тематики.

Висновок до розділу 2

Таким чином, приймаючи до уваги результати опитування, аналізуючи як закордонний, так і вітчизняний досвід з музеєфікації подібних об'єктів, дослідивши науковий фонд музею, доцільно підійти до проєкту музеєфікації висоти 197,3 м. наступним чином:

- по-перше, даний проєкт музеєфікації передбачається здійснити саме в тому природному середовищі, в тому історичному місці, у якому цей командно-

спостережний пункт знаходився у період Другої світової війни в період визволення міста Харкова з використанням аналогічних матеріалів, а саме: на висоті 197,3 м., в землі з урахуванням всіх складових командно-спостережного пункту та з панорамним видом на місцевість, де відбувалися основні бойові дії за селище Коротич. Даний КСП планується збудувати з використанням деревини, в землі на пагорбі, дах землянки буде засапаний землею та покритий травою, з метою маскування на місцевості. В середині КСП буде знаходитися відділ зв'язку, місце для відпочинку командуючого у вигляді ложі з дерева, оригінальна металева саморобна піч-буржуйка того часу, яка слугувала як для обігріву приміщення, так і для приготування їжі, два дерев'яні столи, посуд. На столі будуть розміщені телефонні апарати, рація, газові лампи, бінокль. На стіні планується розмістити карту бойових дій [9];

- по-друге, треба брати до уваги, що даний проєкт музеєфікації повинен бути зосереджений на емоційному сприйняттю відвідувачами музею саме тих подій та обставин, що відбувалися того часу, з безпосереднім відтворенням історичного духу подій, з залученням сучасних технологій у музейний простір, таких як: технології доповненої реальності, відео бойових дій того часу у 3D зображенні, звуковий супровід гудіння танків, спалахи гранат та пострілів, запах пороху та диму. Все це дозволить відтворити ефект реальності, де відбувається справжнє переміщення у часі, з наданням можливості відвідувачам відчувати себе безпосереднім учасником бойових дій того часу [9];
- по-третє, більшість елементів внутрішнього інтер'єру будуть доступні для відвідувачів, до них можна буде доторкнутися, потримати в руках, посидіти чи навіть полежати. За бажанням відвідувачів вони зможуть переодягнутися в військову форму, отримати муляж зброї, покерувати бойовими діями та навіть скуштувати польової каші;
- по-четверте, в експозиції командно-спостережного пункту планується задіяти оригінальні музейні речі, що належали командувачу військ Степового фронту генералу-полковнику І. С. Конєву [9];

- по-п'яте, даний проєкт музеєфікації потрібно орієнтувати як на молодь, так і на людей похилого віку. Шляхи реалізації проєкту полягають в розробленні як тематичної класичної екскурсії, так і активному залученні інтерактивних заходів, таких як квест та майстер-класи. Окрему увагу потрібно звернути на урок-екскурсію та зустрічі ветеранів;
- по-шосте, при реалізації проєкту музеєфікації особливу увагу потрібно приділити людям з особливими потребами, шляхом включення до проєкту аудіогідів для людей з вадами зору та екскурсій для людей з вадами слуху з сурдоперекладачем на жестову мову;
- по-сьоме, варто зупинити увагу також на впровадженні аудіогіда, що є зручною практикою для самостійного ознайомлення із експозицією та користується популярністю не тільки в іноземних туристів, але й серед постійних та випадкових музейних відвідувачів. Інформація щодо експонатів має бути подана таким чином, щоб різним категоріям відвідувачів було цікаво її отримувати (багаторівневі етикетки, аудіогіди, QR-коди із швидким доступом).

На підставі вищевикладеного, доцільно зробити висновок, що даний проєкт музеєфікації висоти 197,3 м. має на меті не тільки здійснити музеєфікацію об'єкта історико-культурної пам'ятки, що б зберегти її для історії нашої країни та виховання майбутнього покоління, але й щоб доторкнутися до душі відвідувачів музею, занурити їх в ефект бойових дій та донести до них, якої ціною дісталася нашій країні ця перемога [9].

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Конкурсна програма Українського культурного фонду «Культурна спадщина»

Сучасні проєкти музеєфікації повинні виступати посередником між історико-культурною спадщиною та аудиторією, між минулим, сьогоденням та майбутнім. І одним із головних завдань таких проєктів є збереження пам'яті про минуле, його демонстрація та пояснення наступним поколінням. Для кожного наступного покоління доцільним є актуалізація та реінтерпретація даного спадку. Світ навколо змінюється і змінюються питання, які суспільство задає минулому. В розв'язанні даного питання музеї, що демонструють такі об'єкти музеєфікації, мають бути інноваційною, яскравою, творчою і нешаблонно мислячою інституцією. Все це передбачає даний проєкт музеєфікації, оскільки не тільки зберігає та популяризує історико-культурну цінність, але і демонтує та пояснює її наступним поколінням, має величезний потенціал для суспільного порозуміння та примирення щодо ідей свободи, толерантності та ідентичності. Але даний проєкт не має жодного значення без його реалізації в реальному житті, тому важливо розробити шляхи його втілення та здійснити всі необхідні заходи для його реалізації. Реалізацію даного проєкту планується здійснити через конкурсну програму Українського культурного фонду.

Український культурний фонд є державною установою, метою якої є сприяння розвитку національної культури на території держави, створення сприятливих умов розвитку духовного та інтелектуального потенціалу особистості та суспільства, залучення громадян до національного культурного надбання та підтримки культурного розмаїття як у вітчизняному, так і світовому

культурному просторі [70]. Український культурний фонд підтримує проекти на конкурсних засадах шляхом фінансування різноманітних ініціатив у сфері культури, сприяє збереженню культурної спадщини та формує розвиток української культури в межах актуальних світових тенденцій [70].

У 2022 році Український культурний фонд реалізовує програму «Культурна спадщина».

Пріоритетними напрямками діяльності програми «Культурна спадщина» є захист, збереження та популяризація культурних цінностей, культурної спадщини та національної пам'яті українського народу з метою формування спільних цінностей у громадянському суспільстві та зміцнення української ідентичності. [27].

Цілями програми «Культурна спадщина» є підтримка проектів, що передбачають використання нових технологій та підходів, дослідження культурної спадщини шляхом популяризація її серед аудиторії, в тому числі створення цифрових продуктів та платформ [27].

В рамках програми «Культурна спадщина» представлено 2 ЛОТ-и: Диджиталізація та Кроссекторальні проекти зі збереження культурної спадщини [27].

Пріоритетом підтримки ЛОТ-у Диджиталізація є підтримка створення нових експозицій та проведення оновлення тих, що вже існують, з обов'язковим використанням нових технологій (із залученням технологій VR, 3D моделювання, доповненої реальності, 360, мультимедійної голограми) у бібліотеках, архівах та музеях різних форм власності та всіх видів [11]. Пріоритетними продуктами ЛОТ-у Диджиталізація виступають: експозиція/реекспозиція, віртуальна екскурсія, цифровий експонат, цифровий опис, фонд, каталог, зібрання, колекція [11].

Конкурсна програма передбачає наступні етапи: подання аплікаційних пакетів, технічний відбір, експертний відбір, переговорна процедура, в рамках якої відбувається погодження рішення експертної ради Дирекцією Фонду, підписання договорів на надання гранту, реалізація проєкту, подання звітності.

Документи аплікаційного пакету: візитна картка проєкту – концепція проєкту [Додаток Ж], робочий план проєкту [Додаток З], кошторис проєкту [Додаток М], повний витяг з ЄДРПОУ, сформований на дату подання аплікаційного пакету [Додаток К].

Обов'язковою умовою є публічне представлення результату проєкту щодо його виконання та моніторинг виконання проєкту, за результатами якого заповнюється моніторингова анкета щодо реалізації проєкту та проведення незалежно аудиту.

3.2. Візитна карта проєкту

Конкурсна програма – Культурна спадщина. Лот 1 Диджиталізація. Тип проєкту – індивідуальний. Співфінансування не є обов'язковим, але може бути запропоноване заявником конкурсної програми.

Назва проєкту: Висота 197,3 м. – музеєфікація командно-спостережного пункту І. С. Конєва.

Географія реалізації проєкту: територія Національного меморіального комплексу «Висота маршала І. С. Конєва» в смт Солоницівка Харківського району Харківської області.

Основний продукт – **експозиція** командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. з залученням новітніх музейних технологій (VR окуляри з відео реконструкції бою у форматі 360, мультимедійна голограма, технології доповненої реальності). Експозиція буде здійснена шляхом музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м..

Загальна інформація про проєкт. В рамках проєкту музеєфікації на висоті 197,3 м. планується побудувати нову експозицію, що буде повністю відтворювати інтер'єр командно спостережного пункту із залученням новітніх музейних технологій, інтерактивним представленням музейних предметів та у відповідному

історичному та природному середовищі. В експозиції планується включення інклюзії та залучення маломобільних груп населення.

Інформація про організацію замовника: Національний меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва». Код ЄДРПОУ 35617239. Вид діяльності: код КВЕД 91.02 Функціонування музеїв (основний). Юридична адреса організації: Україна, 62304, Харківська обл., Харківський р-н, селище міського типу Солоницівка, НМК ВМК.

Відповідність проєкту пріоритетним напрямкам обраної конкурсної програми/ЛОТу. На базі історико-культурної спадщини, шляхом її музеєфікації, буде створено нову експозицію з використанням новітніх технологій та інтерактивного представлення музейних предметів, яка стане комунікативним майданчиком для спілкування різних верств українського суспільства та осередком національно-патріотичного виховання майбутнього покоління. Даний проєкт повністю відповідає пріоритетам обраної конкурсної програми, оскільки направлений на захист, збереження та популяризацію культурних цінностей, культурної спадщини та національної пам'яті українського народу з метою формування спільних цінностей у громадянському суспільстві та зміцнення української ідентичності.

Пряма цільова аудиторія проєкту – це музейні відвідувачі, в тому числі основна музейна аудиторія – учні та молодь.

Опосередкована (непряма) аудиторія проєкту – це аудиторія, діяльність якої пов'язана зі збереженням та популяризацією культурної спадщини, а саме: громадські організації (ветеранські організації, волонтери, пошуковці); зацікавлені фахівці (краєзнавці, історики, працівники музейних закладів); туристичні фірми.

Спосіб задоволення культурних потреб та інтересів обраної аудиторії проєкту після його реалізації. Одним із напрямків реалізації даного проєкту є орієнтація не тільки на основну музейну аудиторію – учнів та молодь, але і залучення інших категорій відвідувачів, щоб зробити даний проєкт цікавим та потрібним для всієї музейної аудиторії та суспільства в цілому. Для дітей в

експозиції, що відтворює командно-спостережний пункт (КСП) 1943 року, проводити майстер-класи по військовій тематиці та квести, різноманітні інтерактивні заняття, для школярів старших класів поєднати екскурсію в КСП з їх навчальною програмою, що дозволить не тільки зміцнити вже набуті знання, але і надати нові. Для відвідувачів більш старшого віку проєкт музеєфікації КСП надасть можливість поринути у минуле, доторкнутися до історії та за допомогою технологій доповненої реальності стати учасником бойових дій за визволення міста Харкова. Для ветеранів проводити регулярні зустрічі на базі даної експозиції, тематичні вечори. Окрему увагу проєкт приділяє людям з обмеженими можливостями шляхом створення аудіогідів за допомогою QR-кодів: для людей з вадами зору, планується розробити окрему екскурсію за допомогою фахівців Харківського спеціального навчально-виховного комплексу ім. В. Г. Короленка, що буде доступна через QR-код; для людей з вадами слуху планується окрема екскурсія з сурдоперекладачем на жестову мову, відео якої буде реалізовано через мобільний додаток «Перекладач ЖМ» за допомогою системи Deaf QR Guide, що адаптує переклад текстової та візуальної інформації на жестову мову.

Зацікавлені сторони проєкту – загальноосвітні та вищі навчальні заклади, громадські організації, туристичні фірми, зацікавлені фахівці. Загальноосвітні та вищі заклади – проведення на базі нової експозиції уроків-екскурсій та уроків-лекцій, що відповідають освітній програмі даних закладів; підготовка до ЗНО з історії України; проведення квестів з тематичною направленістю на історію України та організація майстер-класів. Даний напрямок більше зацікавить дітей, оскільки при реалізації інтерактивних програм, відвідувачі зможуть не тільки отримати нові знання та навички, а ще й переодягнутися в військову форму, отримати муляж зброї, покерувати бойовими діями та навіть скуштувати польової каші. Більшість елементів внутрішнього інтер'єру будуть доступні для відвідувачів, до них можна буде доторкнутися, потримати в руках, посидіти чи навіть полежати. Громадські організації – проведення спільних заходів, що безпосередньо стосуються тематиці меморіального комплексу, в т.ч. для людей з особливими потребами, ветеранів та воїнів АТО. Туристичні фірми – включення

нової експозиції в туристичний маршрут. Для туристів однозначно буде цікавою дана локація, оскільки аналогів в Україні їй немає. Зацікавлені фахівці – проведення практики для студентів музеєзнавців та пам'яткознавців, наукових конференцій та семінарів, як для науковців, так і для музейних працівників.

Індикатори досягнення результатів: Важливим показником успішності реалізації даного проєкту буде збільшення кількості відвідувачів меморіального комплексу, отримання ними нових та закріпленні вже існуючих знань та навичок, збільшення інтерактивних заходів та попиту на них, що реалізуються в рамках педагогічних та соціальних програм меморіального комплексу, збільшення процентного співвідношення різних вікових груп музейних відвідувачів.

Очікувані короткострокові результати проєкту: створення нової експозиції з залученням новітніх музейних технологій шляхом музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м..

Очікувані довгострокові результати проєкту: збільшення доступу культурної спадщини України для всіх категорій населення, реальних та потенційних музейних відвідувачів, в тому числі маломобільних груп населення; розширення експозиційного простору меморіального комплексу за рахунок появи нових об'єктів для музейного показу; збільшення цільової аудиторії меморіального комплексу.

Внутрішні ризики, що можуть вплинути на реалізацію проєкту та шляхи їх мінімізації. Втілення проєкту пов'язане з наступними ризиками:

1. Перевищення витрат на організацію процесу.
2. Кадрова заміна.

Методи подолання зазначених ризиків:

1. Під час реалізації проєкту керуватися сумою, передбаченою кошторисом.
2. План та терміни виконання, складені з урахуванням попередніх домовленостей з іншими фахівцями, передбачають можливість залучення їх до проєкту за необхідності.

Зовнішні ризики, що можуть вплинути на реалізацію проєкту, та шляхи їх мінімізації. Втілення проєкту пов'язане з наступними ризиками:

1. Розходження графіка інвестицій і графіка фінансування залучених організацій.
2. Економічна нестабільність, підвищення цін на надання послуг.

Методи подолання зазначених ризиків:

1. У рамках реалізації проєкту дотримуватися умов, зазначених у договорах.
2. Досягнення домовленостей та отримання гарантій щодо виконання умов договору.

Висновок до розділу 3

Проєкт музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. відповідає конкурсній програмі Українського культурного фонду «Культурна спадщина» ЛОТ 1 «Диджиталізація». Направленість конкурсної програми полягає в захисті, збереженні та популяризації національної пам'яті українського народу, в тому числі культурної спадщини та культурних цінностей з метою формування єдиних цінностей у суспільстві, зміцнення та поширення української ідентичності.

Ціллю даної програми є підтримка проєктів, що здійснюються із залученням нових технологій та використанням нових підходів, в тому числі створення нових експозицій із залученням технологій VR, використанням технологій доповненої реальності та моделюванням у форматі 360, що повністю відповідає науковій концепції проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини та архітектурно-художньому образу експозиції.

Даний проєкт має величезний потенціал для примирення та суспільного порозуміння як навколо ідей свободи, так і толерантності та ідентичності, оскільки наразі музей перетворюється на джерело морального становлення особистості та його естетичного виховання. Все це сприяє відродженню

історичної пам'яті суспільства та його культури, дає можливість, опираючись на вічні цінності минулого, їх творче осмислення, краще зрозуміти сучасність.

ВИСНОВКИ

В рамках проведення даного дослідження була досягнута його мета – створення проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. задля його збереження та популяризації.

Були вирішені всі поставлені завдання:

1. Досліджено культурну та історичну цінність даного об'єкта; вивчено історичні джерела – залишки оборонних споруд 1943 року, спогади начальника зв'язку 53-ї армії Д. Г. Макаренка, що взяті за основу розміщення бойових позицій та фортифікаційних споруд та опис даної фортифікаційної споруди ветераном Другої світової війни Т. В. Бутенко, що стало основою для створення та реалізації даного проєкту музеєфікації. Досліджено сучасне використання даного об'єкта музеєфікації.

2. Проведено опитування думки музейної аудиторії щодо даного проєкту. Отримано більше 70 % позитивних відгуків. Проаналізовано інші всеукраїнські опитування в музейній сфері для більш чіткого розуміння шляхів реалізації проєкту.

3. Досліджено світовий та вітчизняний досвід музеєфікації подібних об'єктів, способи їх представлення музейній аудиторії, новітні музейні технології та інтерактивні заходи. Доведено, що даний проєкт музеєфікації в такому форматі в Україні буде реалізовано вперше.

4. Написано наукову концепцію проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини та побудовано архітектурно-художній образ експозиції в межах проєкту музеєфікації об'єкта історико-культурної спадщини командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м.

5. Розроблено проєкт музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. та виявлені шляхи його реалізації через конкурсну програму Українського культурного фонду «Культурна спадщина». ЛОТ. 1 «Диджиталізація».

Експозиція, що буде створена в рамках даного проєкту музеєфікації, покликана виступити посередником між історико-культурною спадщиною та аудиторією, між минулим, сьогоденням та майбутнім. І одним із головних завдань даного проєкту є збереження пам'яті про минуле, його демонстрація та пояснення наступним поколінням. Для кожного наступного покоління доцільним є актуалізація та реінтерпретація даного спадку. З плином часу світ навколо змінюється і змінюються питання, які суспільство задає минулому. В розв'язанні даного питання музеї, що демонструють такі об'єкти музеєфікації, мають бути інноваційною, сучасною, яскравою, творчою і нешаблонно мислячою інституцією. Все це передбачає даний проєкт музеєфікації, оскільки не тільки зберігає та популяризує історико-культурну цінність, але і демонтує та пояснює її наступним поколінням, має величезний потенціал для суспільного порозуміння та примирення щодо ідей свободи, толерантності та ідентичності.

Таким чином, даний проєкт музеєфікації командно-спостережного пункту на висоті 197,3 м. дозволить зберегти історико-культурну спадщину, відкрити її, як об'єкт музейного показу, поринути в атмосферу серпня 1943 року, передати емоційну складову тих подій, виховувати повагу та почуття патріотизму до історичної спадщини українського народу, продемонструвати та пояснити її наступним поколінням, викликати почуття гордості за подвиг предків та привабити відвідувачів до Національного меморіального комплексу «Висота маршала І. С. Конєва».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абатуров В. В., Португальский Р. М. Харьков - проклятое место Красной Армии: М. : Яуза, Эксмо, 2008. 560 с.
2. Анисимов И. Г., Годовых А. К., Гребцов И. Г. Наша стрелковая. Ветераны 252 - й дивизии вспоминают. 2-е изд. Пермь : Кн. изд во, 1987. 284 с.
3. Баграмян И., Гречко А., Конев И. 9 мая 1945 года. М. : Наука, 1970. 258 с.
4. Білоруський державний музей історії Великої Вітчизняної війни : сайт. URL: <http://www.warmuseum.by> (дата звернення: 09.10.2021).
5. В боях за Харьковщину : воспоминания участников Великой Отечественной войны : сборник. Харьков : Прапор, 1968. 390 с.
6. В боях за Харьковщину. Партийный архив Харьковской области на общественных началах : сборник. Харьков, 1963. 393 с.
7. Військовий музей землянки в Фінляндії // Вікіпедія : сайт. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Военный_музей_\(Хельсинки\)#Выставки_и_экспонаты](https://ru.wikipedia.org/wiki/Военный_музей_(Хельсинки)#Выставки_и_экспонаты) (дата звернення: 09.10.2021).
8. Гаврюшенко О. В. Роль висоти 197,3 м у визволенні Харкова / О. В. Гаврюшенко // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (26-27 листоп. 2020 р.) / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2020. С. 75-76.
9. Гаврюшенко О. В. Концепція проєкту музеєфікації командно-спостережного пункту І. С. Конєва на висоті 197,3 м. // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22-23 квіт. 2021 р. / Харків. держ. акад. культури, Нац. акад. мистецтв України. Харків, 2021. С. 45-46.
10. Город и война. Харьков в годы Великой Отечественной войны : сб. док. СПб : Алтея, 2013. 329 с.
11. Диджиталізація // Український культурний фонд : сайт. URL: https://ucf.in.ua/m_lots/619659dd673db7708704d2b2 (дата звернення: 27.11.2021).

12. Дикань. А. П. Герои Харьковщины. Харьков, 1997. 351 с.
13. Дударенко М. Л., Перечнев Ю. Г., Елисеев В.Т. Освобождение городов // Справочник по освобождению - 72 городов в период Великой Отечественной войны 1941-1945. М.: Воениздат, 1985. 598 с.
14. Жуков Г., Рокоссовский К., Конев И. Победители 1941-1945: воспоминания полководцев. М. : Экзамен, 2005. 480 с.
15. Зала П'ЯТЬ // izi.TRAVEL : сайт. URL: <https://izi.travel/nl/66f9-zala-p-yat/uk> (дата звернення: 09.10.2021).
16. Иванова А. В. Технологии виртуальной и дополненной реальности: возможности и препятствия применения // Стратегические решения и риск-менеджмент. 2018. № 3. С. 88-107.
17. Игнаткин И. А. Охрана памятников истории и культуры. Киев: Вища школа, 1990. 223 с.
18. Исаев С. И., Левченко В. Н. Герои - освободители Харьковщины. Харьков : Прапор, 1988. 316 с.
19. Каллебаут Д., Сандерленд Д. Энам: новые технологии увековечивают прошлое // Museum. 1998. № 198. С. 50-54.
20. Калугина Т. П. Музеефикация или мумификация культуры? : («постмодернистская метафора» музея) // Музей и демократия : сб. ст. / Рос. ин-т культурологии. Москва, 1997. С. 37-45.
21. Карасев И. Август, взбудораживший Сталина и разочаровавший Гитлера (1943-й. Это было на Харьковщине). Харьков 2009. 493 с.
22. Катуков М. Е. На острие главного удара. 3-е изд. М.:Высш.шк., 1985. 432 с.
23. Кижнер Е. Д. Музейный информационный продукт: стратегия создания // Музей и современные технологии : материалы Всерос. науч. конф., Томск, 20-23 мая 2003 г., 20-24 сент. 2004 г., 19-22 нояб. 2005 г. Томск, 2006. С. 71-74.
24. Козлова Н. С. Реальная и виртуальная идентичность // Социум и власть. 2015. № 2. С. 118-121.
25. Конев И. С. Сорок пятый. 2-е изд, испр. и доп. М.: Воениздат, 1970. 288 с.

26. Конев. И. С. Записки командующего фронтом 1943-1945. Киев : Политиздат Украины, 1987. 622 с.
27. Конкурсна культурна програма «Культурна спадщина» // Український культурний фонд : сайт. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/6193a8dc5a89bc7fdf4724f2 (дата звернення: 27.11.2021).
28. Кулагина И. В. Виртуальность как инвариант социокультурной реальности: методологические основания социальных исследований: автореф. дис. ... канд. филос. наук : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры». Томск, 2004. 17 с.
29. Культурні практики населення України : аналітичний звіт комплексного соціолог. дослідж.: презентація Укр. культурного фонду / підгот. Громад. орг. «Демократичні ініціативи молоді». URL: https://docs.google.com/presentation/d/1RKAGGBwSiE7exMbOtg7YbDcrnAOuwumi/edit?fbclid=IwAR20tU1LTjkkQ2-Vbu5EHjAZOrkmkvR0V6rYtJ_IpX1T8KRwYSvalDbgU1Y#slide=id.p1 (дата звернення: 26.11.2021).
30. Куценко С. Ю. Нові підходи до вдосконалення освітньо-виховної діяльності музеїв України // Двадцять треті Сумцовські читання: зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій», присвяченої 100-річчю подій Української революції 1917-1921 років, 18 квіт. 2017 р. Харків, 2017. С. 64-69.
31. Лебедев А. В. Технология мультимедиа: возможности и реалии // Музей и новые технологии : сб. ст. / Рос. ин-т культурологии. Москва, 1999. С. 160-177.
32. Леонов А.В. 3D-документы и виртуальная реальность в музейной экспозиции. URL: <https://eva.rsl.ru/ru/2013/report/list/1204> (дата звернення: 26.11.2021).
33. Макаров Д. В., Егунова О. В. Интерактивные технологии в работе современного музея и их влияние на культуру и образование // Власть. 2013. No 5. С. 56-58.
34. Манагаров И. М. В битве за Харьков. Харьков : Прапор, 1975. 262 с.
35. Манагаров И. М. В сражении за Харьков. 3-е изд. Харьков : Прапор, 1983.

36. Національний меморіальний комплекс «Висота маршала І. С.Конєва» // izi.TRAVEL : сайт. URL: <https://izi.travel/ru/f5da-nacionalniymemorialniy-kompleks-visota-marshala-i-s-konieva/uk> (дата звернення: 10.11.2021).
37. Меморіальний комплекс : [«Висота маршала І. С.Конєва»] : сайт. URL: <http://mvk.kharkov.ua/pro-nas/> (дата звернення: 19.11.2021).
38. Меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва. Osnovaschool : сайт. URL: <https://osnovaschool.ru/uk/physics/memorialnyikompleks-vysota-marshala-i-s-koneva-memorialnyi-kompleks-vysota-marshala-koneva-pod/> (дата звернення: 19.11.2021).
39. Мистецтво для всіх: ситуація з дотримання культурних прав людей з інвалідністю в Україні : аналіт. звіт за результатами всеукр. опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) у вересні 2021 року / Н. Добрянська та ін. Київ, 2021. URL: https://drive.google.com/file/d/1uTwQ1FuJTSLThKyZhRMsMPGAPbX2X1Hc/view?fbclid=IwAR0uscahns1Moja85uQuyEFHVZoFq0Eq_tdLhVY3G_rj5tK58kjANwXBm9M (дата звернення: 27.11.2021).
40. Мільнер Р.І., Апальков О.К., Атакін Ф.В. Подвиги в ім'я Вітчизни. - Прапор.1971. 535 с.
41. Музееведение. Музеи исторического профиля : учеб. пособие / под ред. К. Г. Левыкина, В. Хербста. Москва : Высш. шк.1988. 432 с.
42. Музей «Бункер Штаєра», Колочава // МістоЗаВікенд : сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/121738_muzei-bunkershtaera.htm (дата звернення: 27.11.2021).
43. Музей воинской славы Чувашской Республики // Культура.РФ : сайт. URL: <https://www.culture.ru/institutes/12119/muzei - voinskoi - slavy- chuvashskoi - respubliki>. (дата звернення: 27.11.2021).
44. Музей партизанской славы «Спадщанский лес» // Википедия : сайт. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Музей_партизанской_славы_«Спадщанский_лес»#/media/Файл:Спадщанський_ліс._Землянка.jpg. (дата звернення: 27.11.2021).
45. Музей боевой славы воинов-сибиряков «Землянка» // Школьный музей : сайт. URL: <http://sch121nsk.edusite.ru/p9aa1.html> (дата звернення: 27.11.2021).

46. Музей войны в Лондоне : сайт. URL: <https://www.iwm.org.uk> (дата звернення: 27.11.2021).
47. Музей Победы г. Москва : сайт. URL: <https://victorymuseum.ru> (дата звернення: 27.11.2021).
48. Музеї Харківщини : сайт. URL: <https://museums.kh.ua/-vmk> (дата звернення: 20.11.2021).
49. Національний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 році» : сайт. URL: <http://battle-kyiv.org.ua/ru/> (дата звернення: 27.11.2021).
50. Ноль Л. Я. Информационные технологии в деятельности музея : учеб. пособие Москва : РГГУ, 2007. 204 с.
51. Ноль Л. Я. Новые информационные технологии в музеях: от машинных каталогов к глобальным информационным сетям // Музеи Москвы и музеология XX века: тезисы науч. конф., 25-26 нояб. 1997 г. Москва, 1997. С. 92-94.
52. Нора П. Между памятью и историей. Проблематика мест памяти // Франция - память. СПб., 1999. С. 17-50.
53. Носов Н. А. Виртуальная реальность // Новая философская энциклопедия. Москва:, 2010. Т. 1. С. 403-404.
54. Нургалева Л. А. Виртуальный музей: новая коммуникационная модель // Музей и современные технологии: материалы Всерос. науч. конф., Томск, 20-23 мая 2003 г., 20-24 сент. 2004 г., 19-22 нояб. 2005 г. Томск, 2006. С. 103-110.
55. Олссон М. Новые технологии // Museum. 1997. No 191. С. 60-62.
56. Олссон М. Новые технологии // Museum. 1998. No 196. С. 61-63.
57. Олссон М. Новые технологии // Museum. 1999. No 199. С. 59-61.
58. Орехов С. И. Виртуальная реальность : монография. Омск : Изд-во ОмГПУ, 2007.128 с.
59. Осадча Т. В. Сучасні тенденції розвитку музейної діяльності. Digital маркетинг в комунікаційній стратегії музею // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 06-07 черв. 2017 р. Київ, С. 222-226.

60. Пам'ять, якій не буде кінця. Національний меморіальний комплекс " Висота маршала І. С. Конєва" / автор проекту С. Шльомич ; авт. тексту Н. Сотнікова, В. Яковлев. Харків : Раритети України, 2020. 88 с.
61. Память сердца: документальные очерки ветеранов Великой отечественной войны 1941-1945 гг. Харькова и Харьковской области / под ред. А. И. Котляревского. Харьков : А. Н. Тимченко, 2009. 456 с.
62. Парамонов А. Ф. Последняя битва за Харьков. «Таланты советских полководцев или какой ценой был освобожден Харьков» //Histo!ans : сайт. URL: [http://www.historians.in.ua/index.php/en/zabuti - zertvy - viyny/816 - andrei - paramonov - poslednyaya - bitva - za -kharkov - talanty - sovetskykh - polkovodtsevyly - kakoi - tsenoi - byl - osvobozhden - kharkov](http://www.historians.in.ua/index.php/en/zabuti-zertvy-viyny/816-andrei-paramonov-poslednyaya-bitva-za-kharkov-talanty-sovetskykh-polkovodtsevyly-kakoi-tsenoi-byl-osvobozhden-kharkov) (дата звернення: 10.10.2021).
63. Подопригора А. И., Вохмянин В. К. Харьков. Освобожденный навсегда. Август 1943 : сб. док. и материалов. Харьков, 2008. 84 с.
64. Результати соціологічного дослідження культурних практик населення України // Український культурний фонд : сайт. URL: <https://ucf.in.ua/news/21-10-2021> (дата звернення: 17.11.2021).
65. Реконструкцию землянки, интерактивный аэродром, сборку-разборку автомата покажут в Музее истории ВОВ // Новости Белта : сайт. URL: <https://www.belta.by/culture/view/rekonstruksiju-zemljanki-interaktivnyj-aerodrom-sborku-razborku-avtomata-pokazhut-v-muzeeistorii-vov-347531-2019> (дата звернення: 10.09.2021).
66. Слышим эхо минувшей войны / Нар. укр. акад. Харьков : НУА, 2015. 222 с.
67. Сошнікова О. М. Музей як центр культурної комунікації // Двадцяті Сумцовські читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. "Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій", присвяч. 160-й річниці з дня народж. видатного укр. вченого, акад. Укр. акад. наук М. Ф. Сумцова, 18 квіт. 2014 р. / Харків. іст. музей. Харків, 2014. С. 32-38.
68. Тимощенко В. Г. Кризис и триумф, август 43 года. Харьковское направление. Харьков : Финарт, 2013. 129 с.

69. Трофіменко Т. М. Інтерактивні методи роботи з відвідувачами як різновид музейної комунікації (із практики Харківського літературного музею) // Вісімнадцяті Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф. "Музей як соціокультур. ін-т в умовах інформ. суспільства" (проводиться в рамках XVIII Сумцов. читань), 18 квіт. 2012 р. / Харків. іст. музей. Харків, 2012. С. 30-34.
70. Український культурний фонд : сайт. URL: <https://ucf.in.ua/p/about> (дата звернення: 27.11.2021).
71. Фененко А. О. Музейні віртуальні ресурси у парадигмі «інтелектуального вебу» // Культура і сучасність. 2019. № 1. С. 303-307.
72. Фернандес Г., Бенльоч М. Интерактивные экспозиции: реакция посетителей // Museum. 2001. № 208. С. 53-59.
73. Харьков в годы Великой Отечественной войны. Город и война : коллективный труд историков и архивистов Харьков. нац. ун-та им. В.Н. Каразина и Рос. гос. гуманитар. ун-та. СПб. : Алтея», 2020. 567 с.
74. «Цей неясний суб'єкт бажання» : звіт за результатами кількісних і якісних досліджень чинної та потенційної аудиторій Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. URL: <http://prostir.museum/ua/post/30333> (дата звернення: 26.11.2021).
75. Фролов А. А. Управление выставочной деятельностью с использованием информационных технологий : монография. Екатеринбург: УрФУ, 2014. 100 с.
76. Чміль Г. П., Корабльова Н. С. Візуалізація реального в сучасному культурному просторі: монографія. Київ: Ін-т культурології НАМУ, 2013. 256 с.
77. Шамликашвили В. А. Виртуальный туризм и виртуальное пространство музея: взаимосвязь явлений // Креативная экономика. 2015. Т. 9, № 5. С. 617-628.
78. Шевцов І. П. З досвіду використання технології віртуальної реальності в деяких музеях світу // Двадцять п'яті Сумцовські читання: зб. матеріалів наук. конф. «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій», до 165-річчя від дня народження М. Ф.Сумцова, 18 квіт. 2019 р. Харків, 2019. С. 76-79.
79. Шевцов І. П. Майбутнє музеїв (інформаційний аспект) // Дев'ятнадцяті Сумцовські читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. "Музей як соціокультур.

ін-т в умовах інформ. суспільства" (проводиться в рамках ХІХ Сумцов. читань), 18 квіт. 2013 р. / Харків. іст. музей. Харків, 2013. С. 8-13.

80. Шевцов І. П. Сучасний стан розвитку музейних інформаційних систем // Вісімнадцяті Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф. "Музей як соціокультур. ін-т в умовах інформ. суспільства" (проводиться в рамках ХVІІІ Сумцов. читань), 18 квіт. 2012 р. / Харків. іст. музей. Харків, 2012. С. 113-119.

81. Шевцов І. П. Сучасні мультимедійні технології в оформленні музею-філії «Харківщина у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років»: втілення і перспективи // Дванадцяті Сумцовські читання: зб. матеріалів наук. конф., присвяченої 15 річниці Незалежності України, 14 квіт. 2006 р. / Харків. іст. музей. Харків, 2007. С. 14-17.

82. Шейко В. М. Трансформація моделі культурного простору в добу цивілізаційної глобалізації // Культурологічна думка : щорічник наук. пр. / Акад. мистецтв України, Ін-т культурології. Київ, 2016. № 9. С. 18-23.

83. Шляхтина Л. Музейные инновации в ретроспективе музееведческих идей // Вопросы музеологии. 2010. № 1. С. 44-49.

84. Шусслер Д. Зачем нужны музеям аудиовизуальные средства? // Museum. 1992. № 4. С. 40-42.

85. Юленков С. Е., Котельникова С. В., Касаткин А. С. Современные виртуальные экскурсии и средства разработки виртуальных экскурсий в музейной деятельности // Решетневские чтения : сб. междунар. конф., 09.12.2016. / Сибир. гос.аэрокосм.ун-т им. М. Ф.Решетнева. Красноярск, 2016. Т. 2. С. 239-240.

86. Юренева Т. Ю. Музееведение : учебник. Москва : Академ. Проект, 2006. 560 с

ДОДАТКИ

Додаток А
Спогади Д. Г. Макаренка

Генерал-майор в отставке
Макаренко Дм. Гр.

С ДАУГАВЫ ДО ВЛТАНЫ И ОТ КЕРУЛЕНА ДО ЛЯДУНЬСКОГО ЗАЛИВА

К началу Великой Отечественной войны, в звании капитана и должности начальника узла связи штаба округа, я проходил службу в штабе Прибалтийского Особого военного округа, который размещался на Набережной Даугавы в Риге, столице Латвийской ССР.

В ночь на 22 июня 1941 года я находился на узле связи и в 4 часа 10 минут мною была получена первая телеграмма серии "ВОЗДУХ" /особой срочностью из приграничного городка Таураге Литовской ССР, в котором дислоцировалась 125-я стрелковая дивизия Прибалтийского Особого военного округа.

В телеграмме сообщалось, что из Восточной Пруссии открыт артиллерийский огонь по городу и казармам дивизии. Вслед за этой телеграммой последовали другие из Вильнюса, Каунаса, Шауляя, Лиепая и других мест Прибалтики, в которых сообщалось о бомбардировках этих городов и станций, военных и гражданских объектов. Особенно страдали от вражеских бомбардировок жилые кварталы Вильнюса, Каунаса и других. Все эти донесения я немедленно докладывал заместителю начальника штаба округа генералу Гусеву /командованию округа и основные отделы штаба в этот момент находились вне Риги на учениях в том числе и начальник штаба генерал-лейтенант Кленов/. Генерал Гусев и доклады передавал командованию округа в район учений и отдавал необходимые распоряжения в связи со случившимся.

Вскоре, примерно к 6 часам утра 22 июня, проводная связь из Риги по всем городам Прибалтики прекратилась. Заброшенная фашистами на советскую территорию приграничных областей и республик агентура и диверсионные группы нарушали проволочную связь и нападали на связистов узлов связи и линейных надсмотрщиков, исправлявших поврежденные линии связи.

Примерно в середине дня 22 июня на город Ригу налетели фашистские бомбардировщики и нанесли удары по аэродрому и жилым кварталам города, в том числе и по Набережной Даугавы. В этой обстановке необходимо было быстро перенести телеграф и телефонную станцию узла связи с 4-го этажа здания штаба в подвал этого же здания.

Под грохот рвавшихся вражеских бомб, звон разбивавшихся стекол и валшейся шпукатушки механики и другие специалисты узла связи военные техники Гельфанд и Игнатенко, старшина Кубаткин, сержанты Кушцов, Стрикалов, Васкин, воентехник Проконов, сержанты Поречный, Кшуста и другие в короткий срок перенесли громоздкий узел связи /4 аппарата Бодо, 10 аппаратов СТ-3 два коммутатора и другую технику связи перенесли в подвал с 4-го этаж

Одновременно нами были высланы аварийные команды для исправления поврежденных линий связи по многим направлениям /в сторону Митава, Лиепая и другим/. Примерно в 3 часа дня 22 июня 1941 года мы увидели кровь первых раненых наших товарищей связистов, были ранены лейтенант Баранов и рядовой Прилуцкий, они были ранены при исправлении поврежденной линии между Ригой и Митавой пулями, пущенными диверсантами из за кустов.

в стремительной атаке ворвались в глубь Курьянского леса и в районе дома лесника, как на карте было обозначено это место в глубине леса, разгромили тактический резерв фашистских войск, захватили пленных и важные документы. В этой атаке особенно отличились воины первой роты 924 стрелкового полка 252 дивизии под командованием сына украинского народа полтавчанина лейтенанта Бабак Демидо Ивановича, удостоенного в последствии за этот подвиг звания Героя Советского Союза посмертно.

Более трех суток продолжались бои войск 53-й армии с фашистскими захватчиками за очищение Курьянского лесного массива. В ходе этих боев советские воины, в том числе и армейских частей связи как например, кабельный взвод под командованием лейтенанта Бойко, прокладывавший через лесной массив линию связи к 924 полку, был атакован в лесу группой фашистских автоматчиков, но коммунист Бойко не растерялся, а повел свой взвод в контратаку и разгромил гитлеровских войск.

Кабельный взвод под командованием лейтенанта Рацера прокладывал линию связи к полкам 116 дивизии и в лесу между Курьянкой и Полевым он был атакован большой группой вражеских автоматчиков. Связисты мужественно вступили в бой с гитлеровцами. Вскоре к связистам подошла помощь пехотинцев 116 дивизии и враг был разгромлен. Ствагу и мужество проявляли связисты соединенной армии капитана Седова, старшего лейтенанта Новикова, капитана Степанова, старшего лейтенанта Молчанова и других, имена и отчества которых в памяти, к сожалению, не сохранились, но они сохраняются в моей памяти, как скромные и мужественные труженики войны в грозные годы.

К утру 19 августа 1943 года первая рота 924 стрелкового полка под командованием лейтенанта Бабак захватила высоту 197,3 на южной опушке лесного массива близ села Гавриловка и к исходу этого дня воины 252 и 84 дивизий освободили Пересечное и Гавриловку, вышли к пойме реки Уды и завязали бой за ее форсирование.

В ^{течение} 20 августа 1943 года на высоту 197,3 переместились наблюдательные пункты командира 252 дивизии генерала Анисимова и командующего 53 армии генерала Мангарова. В это же время штаб 53-й армии переместился из Безруковки в деревню Дергачи, западнее районного центра Дергачи. Сюда же прибыла и оперативная группа штаба Степного фронта во главе с командующим войсками фронта генералом Коневым. В хате Марии Балакшиной было рабочее место генерала Конева.

В тот же день на высоте 197,3 был оборудован передовой армейский узел связи. Под огнем вражеской артиллерии техники лейтенанты Сухоруков, Дмитриев и Кристаль, телефонистки харьковчанка Клава Момот, ленинградки Деня Кузьмина и Катя Смуренкова, радистка Нина Дурикова, механики сержанты Бочеров и Уланов, кабельные взводы под командованием старшего лейтенанта Графова и лейтенанта Золотаревича в короткое время построили блиндажи, открыли траншеи, что обеспечило надежную и бесперебойную работу коммутатора, всех линий связи и радиогруппы командующего армией.

В ночь на 21 августа 1943 года на высоту 197,3 прибыли командующий войсками Степного фронта генерал Конев, командующий артиллерией фронта генерал Фомин, начальник инженерных войск фронта генерал Цирлин и другие представители штаба Степного фронта. И снова связисты 53-й армии, как и севернее Балгорода 3 августа, были удостоены чести, кроме обеспечения управления войсками 53-й армии, обеспечивать управление и представителям штаба фронта.

Самым памятным для нас днем осталось 22 августа 1943 года. В этот день на высоте 197,3 находился командующий войсками Степного фронта с группой генералов и офицеров штаба фронта. Передовой узел связи на этой высоте работал особенно с большой нагрузкой. Генерал Конев непрерывно вел телефонные переговоры с командирами дивизий первого эшелона и с командующими соседних с 53-й армией — справа 5 гвардейской и слева 69 армий, а так же со штабом фронта. Войска 53-й армии в это время вели упорные бои за Луботин, Коротич и другие пригороды Харькова, которые окутывали густые облака дыма а в воздухе шли непрерывные воздушные бои советских истребителей с фашистскими бомбардировщиками, пытавшимися наносить удары с воздуха по советским войскам, штурмовавшим оборону фашистских войск в районе Луботина, Коротич и в других местах западнее Харькова.

Во второй половине дня 22 августа генерал Конев потребовал обеспечить ему непосредственные телефонные переговоры с начальником штаба Степного фронта генералом Захаровым и командованием Воронежского фронта. Такие переговоры можно было вести только через узел связи штаба 53 армии, находящегося в деревне Дергачи. Генерал Конев приказал мне поехать с ним на узел связи в Дергачи и там мне довелось быть свидетелем переговоров генерала Конева с Захаровым и генералом Ватуткиным, командующим Воронежского фронта.

Из разговоров генерала Конева с этими генералами, я понял, что обстановка складывается сложной и ночью войска Степного фронта должны будут штурмом брать Харьков. Окончив переговоры в Дергачах, которые велись еще в хате Маринны Балаклицкой, генерал Конев ушел снова на высоту 197,3 и он приказал мне обеспечить еще бесперебойную работу узла связи на этой высоте.

Прибыв на высоту 197,3, генерал Конев в переговорах с командирами дивизий и командующим 69 армии приказал ночью поднять войска на штурм гор. Вскоре был получен и еще письменный приказ начальника штаба Степного фронта генерала Захарова, в котором от имени командующего войсками Степного фронта предписывалось войскам фронта перейти на штурм Харькова.

Всю ночь на 23 августа 1943 года с высоты 197,3 мы наблюдали ожесточенный бой в районе поселка Октябрь, Холодной Гори, в направлении Липов Рощи и Покотилонки. Это войска 89 Гвардейской Балгородской, 375 и 107 советских дивизий штурмовали окраины Харькова, 299, 252, 116, 28 гвардейских стрелковые дивизии штурмовали Песочин, Коротич и Луботин.

Около 5-ти часов утра 23 августа 1943 года телефонистка Клава Момо передала: "к телефону просят когонибудь из начальников". Чтобы выясни в чем дело, я первым взял трубку и услышал взволнованный голос "Нахожу

на площади Дзержинского, сопротивления не встречаю, продолжаю движение к вокзалу". Я передал, говорившему со мной офицеру, что сейчас попрошу к телефону командующего и доложу об этом сообщении лично генералу Коневу. Он взял трубку, выслушал доклад, передал офицеру—"Действуйте!" и, положив трубку, подошел к командующему 53-й армией и тихо сказал: "Ну Манатаров все. И вращивай на Луботин!", а сам быстро ушел к своему вздоху и куда то уехал.

Позднее мне стало известно, что со мной в 5 часов утра 23 августа 1943 года говорил командир 227 стрелкового полка 183 дивизии майор Сажин Василий Ефимович, водрузивший Красное знамя над Госпромом в Харькове. В 1969 году Маршал Советского Союза Иван Степанович Конев рассказал мне, что он тогда уехал в штаб Степного фронта, находившегося в Малых Преходах /ныне Дергачевского района/, чтобы оттуда по телефону ВЧ доложить лично Верховному Главнокомандующему Сталину об освобождении Харькова и подписать приказы о награждениях. Об этом же маршал Конев пишет и в своих мемуарах "Записки командующего фронтом".

Примерно в 8 часов утра 23 августа 1943 года в мою землянку на высоте 197,3 быстро вошел офицер шифровальщик и показал телеграмму, в которой содержался приказ Военного совета Степного фронта за № 014/Н от 23 августа 1943 года. Этим приказом награждались ^{содержит Красное знамя} три командира дивизии 53-й армии: I генерал Макаров, 299 генерал Травников, 28 гвардейской генерал Чурмаев, и начальник связи 53 армии полковник Макаренко, начальник штаба артиллерии 53 армии полковник Семенов и один из командиров полков 252 дивизии.

Около 12 часов дня 23 августа на высоту 197,3 прибыл генерал Конев и вручил боевые награды награжденным. Волнующие минуты довелось пережить и мне при получении такой высокой награды. Вслед за Коневым на высоту 197,3 приехали многие журналисты, кино и фотокорреспонденты, которые увидели не только героев дня, которым вручались награды, но и продолжавшиеся ожесточенные бои за Луботин, Керетич и другие места юго-западнее Харькова.

В конце дня 23 августа 1943 года мы узнали и о других радостных сообщениях. Приказом Верховного Главнокомандующего 28 гвардейской, 84, 116, 25 и 299 стрелковым дивизиям 53-й армии присваивалось наименование Харьковских и, кроме того 252 дивизия, как наиболее отличившаяся при освобождении Харькова представлялась к ордену Красного знамени. Были удостоены наименования Харьковских 89 Белгородская и 93 гвардейские, 183 и 375 стрелковые дивизии 69 армии и 15 гвардейская 7 гвардейской армии. Всего 10 дивизий Степного фронта были удостоены наименования Харьковских.

Узнали мы в те дни и о том, что генерал-полковнику Коневу присвоено звание генерала Армии и он был награжден высокой правительственной наградой. Генерал-майору Манатарову было присвоено звание генерал-лейтенанта и он был награжден орденом Суворова, полковнику Буяшину командиру 84 дивизии присвоено звание генерал-майора, генерал Аписимов награжден орденом Суворова, а так же были награждены боевыми наградами многие генералы и офицеры

Додаток Б

Фотографії учасників бойових дій за визволення м. Харкова у повоснні роки на висоті 197,3 м.

Рис. 1. Клава Момот, І. Ф. Манагаров, Д. Г. Макаренко на висоті 197,3 м.
1974 р.

Рис. 2. Клава Момот на висоті 197,3 м. 1974 р.

Рис. 3. Т. В. Бутенко на висоті 197,3 м. День Перемоги. 1980 р.

Рис. 4. Т. В. Бутенко на висоті 197,3 м. День Перемоги. 1983 р.

Рис. 5. Д. Г. Макаренко на висоті 197,3 м. День Перемоги. 1980 р.

Рис. 6. І. Ф. Манагаров, Д. Г. Макаренко на висоті 197,3 м. 1974 р.

Рис. 7. І. С. Конєв на висоті 197,3 м. 1943 р.

Рис. 8. Д. Г. Макаренко, Т. В. Бутенко на висоті 197,3 м. 1974 р.

Воспоминания о войне
БУТЕНКО ТАМАНЫ ВАСИЛЬЕВНЫ

Война оставила свой неизгладимый след на юном поколении 1920-х лет. С началом войны я вступила в народное ополчение, готовилась быть партизанкой. В том же 1941 году пошла в штаб 425-го артиллерийского полка и попросила взять меня на фронт. Была зачислена санинструктором. Боевое крещение получила в Курской битве. Это была очень тяжелая, страшная битва. Солдаты слепли и глотали от пыли, шума, треска, взрывов снарядов. А сколько было танков, тысячи танков. Это одно из величайших сражений за все многолетние войны, которые знала наша Земля! Где-то ползком, где-то перебежками, любыми уловками, я обязана была спасать раненых.

После освобождения Белгорода наш 425-й артполк 53-й армии пошел освобождать Харьков. Жесточкие бои шли за первую столицу, все ближе продвигались бойцы к городу. Территория была заминирована. Там были сплошные заграждения, железные сооружения, всевозможные окопы, замаскированные пушки и танки. Это все надо было прорвать, пройти, чтобы добраться к городу. Многие бойцы на этом пути сложили головы.

Особо отличился 2-й батальон 960-го стрелкового полка 299-й дивизии, который захватил и удерживал высоту 201,7 возле села Полевое Дергачевского района. Командование оставшимися 16 бойцами взял на себя старший лейтенант В.П.Петрищев. Это была очень важная стратегическая высота, имеющая большой обзор, включая Холодную гору. Бой был кровопролитным. Чтобы вернуть позицию, враг бросил против горстки красноармейцев танки с пехотой. Но советские бойцы организовали круговую оборону и стойко держались. Они отбили несколько вражеских атак. Только В.П. Петрищев лично подбил два вражеских танка. Когда кончились боеприпасы, командир вызвал огонь на себя, не дав врагу захватить позицию.

Этот бой навсегда остался в моей памяти. Никогда не забуду, как выносила с позиций наших раненых бойцов. Сегодня эта высота известна как "Высота Петрищева".

Хочу вспомнить еще одну памятную высоту — 197,3, которая после войны

получила название " высота Конева" . Именно с этого места был отдан приказ о штурме Харькова. В августе 1943 г. на этой высоте был расположен командный пункт генерал-полковника И.С.Конева, командующего Степным фронтом.

Сам И.С.Конев в своей книге писал: " Уезжая с НП, я прицеливал в уме все плюсы и минусы, прицеливаясь к Харькову со всех сторон, с разных направлений, и наконец, пришел к окончательному решению: наиболее выгодным направлением для нанесения главного удара является северо-западное, где находится 53-я армия генерала И.М.Манагарова. Здесь наилучшие подступы к городу, лес, командные высоты, с которых хорошо просматривается Харьков.

Мой наблюдательный пункт был оборудован на высоте 197,3 и совмещен с наблюдательным пунктом генерала И.М.Манагарова. Отсюда я и руководил боевыми действиями по освобождению Харькова.

Чтобы ускорить овладение Харьковом, я отдал приказ сосредоточить 5-ю гвардейскую танковую армию в районе леса южнее села Полесое. Ударом на Коротиц она должна была перерезать противнику пути отхода из Харькова на запад и юго-запад.

Во второй половине дня 22 августа немецко-фашистские войска стали отходить из района Харькова. Чтобы не дать возможность противнику уйти из-под ударов, вечером 22 августа я отдал приказ о ночном штурме Харькова" .

И.М.Манагаров так вспоминал о высоте 197,3: " В боях за Харьков наблюдательные пункты командира 253-й стрелковой дивизии и мой находились на одной высоте. И.С.Конев приказал рядом оборудовать и его НП. Я предупредил, что район, где мы находимся, пристрелин артиллерией противника. Как бы мы не маскировались, а имея в одном месте три НП, невозможно оказаться незамеченными. Но Иван Степанович словно не слышал моих слов. В этот день в Ю-12 часов противник произвел артналет по наблюдательным пунктам. Были раненые и убитые. Но до самого освобождения Харькова И.С.Конев своего НП не покинул" .

Послевоенному поколению трудно представить, как выглядел командный пункт. Это был блиндаж, вырытый в земле, размером примерно 4х6м. Крышей служил накат, сложенный из бревен. Маскировка состояла из веток, масксети или других подручных материалов. Внутри блиндаж обшивался деревом, пол был земляной, изредка - деревянный. Смотровая щель использовалась для наблюдения за

противником. Вход в блиндаж представлял собой дощатую дверь. В помещении находился небольшой стол, на котором размещались телефонные аппараты; еще один стол занимал командующий. На стене висела карта боевых действий. Блиндаж освещала керосиновая лампа. В углу находилась печка-буржуйка. Воле одной из стен располагались дощатые нары, которые обычно зашивались плащ-палаткой.

В послевоенные годы высота Конева стала традиционным местом встреч ветеранов 53-й армии.

Собрались ветераны после долгой разлуки,
 Собрались ветераны, испытанные муки,
 На войне той жестокой, получившие раны.
 Дорогие мои той войны ветераны.
 Как мы живы остались?
 До сих пор я не верю,
 А ведь были потери,
 да какие потери!
 Хоронили погибших,
 тихо, скорбно прощались,
 А потом за их жизни
 еще злее сражались.
 Сколько видано нами?
 Были мы молодыми,
 но до времени стали седыми.
 По ночам вас, наверное, мучают раны,
 Дорогие мои той войны ветераны.

Да, старшему поколению пришлось пережить многое. И, конечно, они нуждаются в добром слове и заслуженном уважении. Годы войны и других тяжелых испытаний не могут бесследно исчезнуть из памяти людской.

Прошлое учит умения жить в будущем. Пусть достойным примером для наших сыновей и внуков, ныне служащих в армии, будут подвиги тех, кого сегодня именуют ветеранами.

Анкета
проект музеїфікації командно-спостережного пункту
І.С. Конєва на висоті 197.3 м.

Мета анкетування: з'ясувати актуальність та шляхи реалізації ПРОЕКТУ МУЗЕЇФІКАЦІЇ КОМАНДНО – СПОСТЕРЕЖНОГО ПУНКТУ І.С. КОНЄВА НА ВИСОТІ 197.3 М.

Місце реалізації проекту: територія Національного меморіального комплексу «Висота маршала І.С. Конєва», музей «Харківщина у Другій світовій війні 1939-1945 років».

Інформація про проект:

Музей планує реалізувати ПРОЕКТ МУЗЕЇФІКАЦІЇ КОМАНДНО – СПОСТЕРЕЖНОГО ПУНКТУ І.С. КОНЄВА НА ВИСОТІ 197.3 М.

Висота 197, 3 м., де розміщувався командно – спостережний пункт командувача військ Степового фронту генерал – полковника І.С. Конєва має виняткове історичне значення, як для Харківської області, так і для України в цілому, оскільки саме з даної висоти у вечір 22 серпня 1943 року було віддано наказ про нічний штурм Харкова. 23 серпня 1943 року Харків було звільнено від німецьких військ.

Даний проект музеїфікації передбачається здійснити саме в тому природному середовищі та історичному місці, у якому командно-спостережний пункт знаходився у період Другої світової війни під час визволення Харкова з використанням аналогічних матеріалів, а саме: на висоті 197,3 м., в землі з урахуванням всіх складових командно-спостережного пункту та з панорамним видом на місцевість, де відбувалися основні бойові дії за селище Коротич, з залученням сучасних технологій у музейний простір, таких як: технології доповненої реальності, відео бойових дій того часу, звуковий супровід гудіння танків, спалахи гранат та пострілів, що дозволить відтворити ефект реальності, де відбувається справжнє переміщення у часі, з наданням можливості відвідувачам відчувати себе безпосереднім учасником бойових дій того часу. В експозиції командно-спостережного пункту планується задіяти оригінальні музейні речі, що належали командувачу військ Степового фронту генералу – полковнику І.С. Конєву.

ПИТАННЯ

<p>1. Позначте вашу вікову групу:</p> <p>☐ до 15</p> <p>☐ 16 – 24</p> <p>☐ 25 – 44</p> <p>☐ 45 – 60</p> <p>☐ 61 – 75</p> <p>☐ 75 +</p>	<p>2. Ваша стать:</p> <p>Ж _____ Ч _____</p>
<p>3. Ваш рівень освіти:</p> <p>☐ Початкова</p> <p>☐ Базова середня</p> <p>☐ Професійно-технічна</p> <p>☐ Повна вища</p> <p>☐ інше _____</p>	<p>4. Чи подобається Вам даний проект?</p> <p>☐ так</p> <p>☐ ні</p> <p>☐ не можу відповісти</p>
<p>5. Чи хотіли б Ви відвідати такий проект після його реалізації?</p> <p>☐ так</p> <p>☐ ні</p> <p>☐ не можу відповісти</p>	<p>6. З якою метою Ви б відвідали даний проект?</p> <p>☐ культурне дозвілля</p> <p>☐ подивитися нову виставку</p> <p>☐ в освітніх цілях (підкреслити – загальноосвітня/спеціалізована екскурсія)</p> <p>☐ познайомити своїх гостей/друзів з музеєм</p> <p>☐ відпочити</p> <p>☐ туризм</p> <p>☐ інше _____</p>
<p>7. Які новітні технології Ви б хотіли побачити в даному проекті?</p>	<p>8. Чи потрібно в даному проекті реалізувати можливість відвідування людей з особливими потребами?</p>

☐ технології доповненої реальності ☐ технології віртуальної реальності (відео бойових дій того часу в форматі VR окуляри) ☐ звуковий супровід гудіння танків, спалахи гранат та пострілів ☐ голограма І.С. КОНЄВА ☐ інше: _____	☐ так ☐ ні ☐ не можу відповісти
<p><i>9. Що з переліченого краще реалізувати для людей з особливими потребами в даному проекті?</i></p> ☐ аудіогід для людей з вадами зору ☐ екскурсія для людей з вадами слуху з сурдоперекладачем на жестову мову глухих ☐ інше: _____	<p><i>10. В який із способів Ви бачите представлення реалізації даного проекту?</i></p> ☐ квест ☐ тематична класична екскурсія ☐ майстер-класи ☐ дискусійний клуб ☐ зустріч ветеранів ☐ інше: _____
<p><i>11. Чи важливо для Вас мати можливість самостійно знайомитися з експозицією користуючись додатковою інформацією в аудіо гідах чи інформаційних кіосках?</i></p> ☐ так ☐ ні ☐ не можу відповісти	<p><i>12. Яким чином Ви б хотіли отримувати інформацію про даний проект та музей в цілому?</i></p> ☐ інтернет, в т.ч. веб -сайт музею та сторінки музею в соціальних мережах ☐ вивіски музею та зовнішня реклама ☐ друкована преса ☐ телебачення

- Анкета є анонімною, усі дані аналізуватимуться в узагальненому вигляді. Анкета заповнюється шляхом проставлення позначки у відповідному квадраті. Кількість відповідей не обмежена.

Додаток Д
Статистичні дослідження

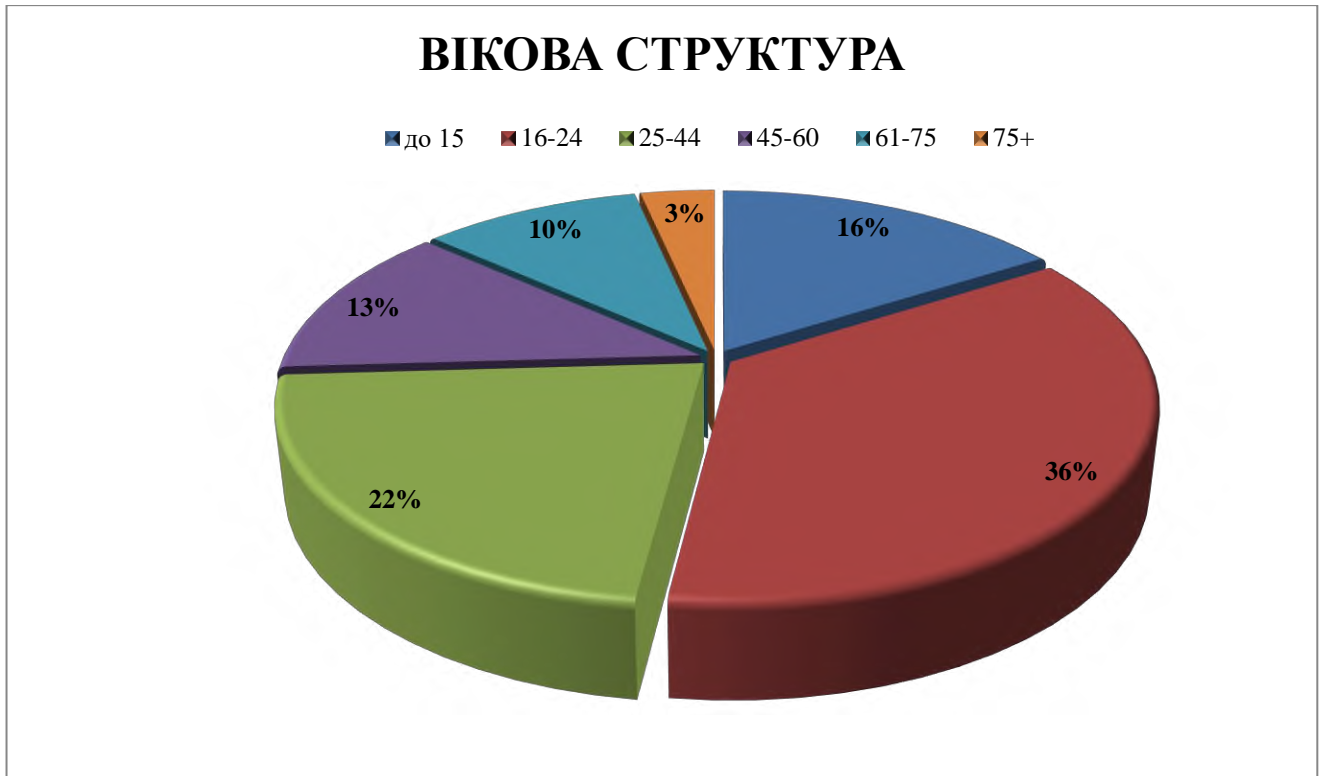

Рис. 1. Діаграма «Вікова структура»

Рис. 2. Діаграма «Статева структура»

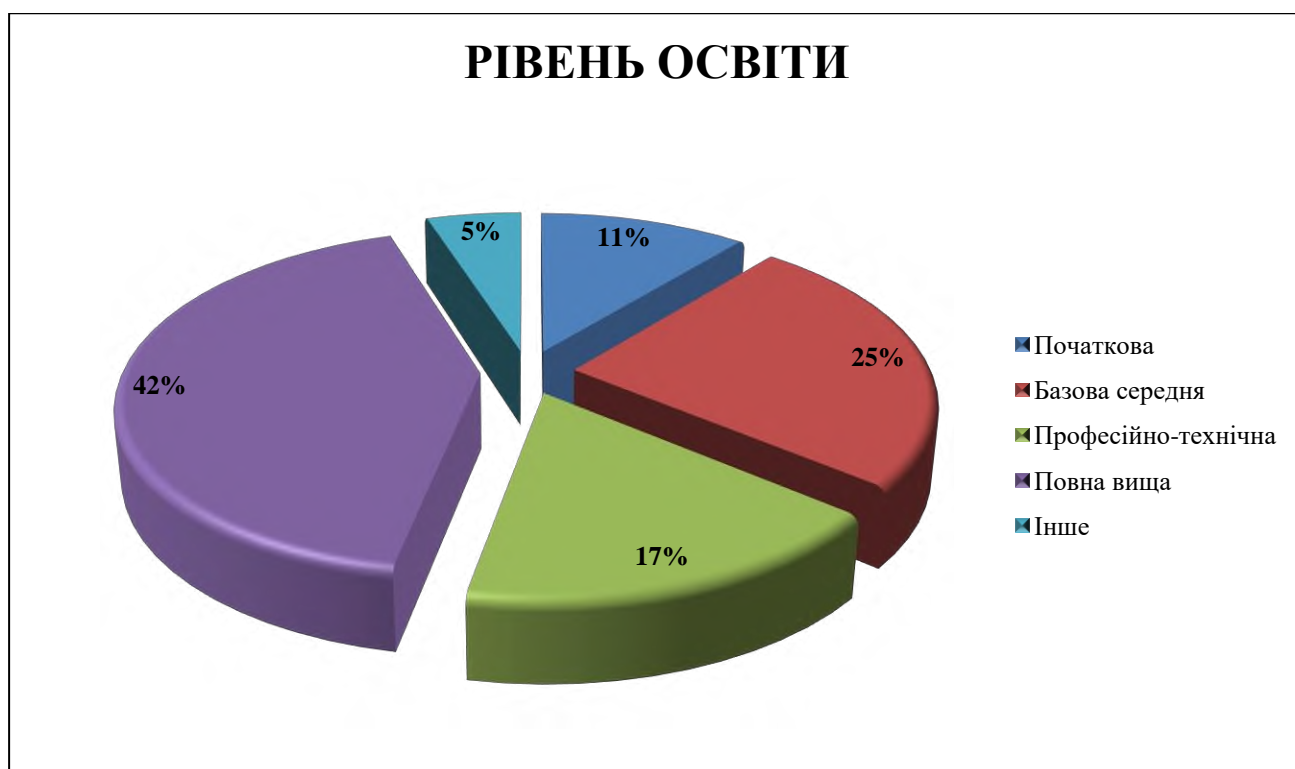

Рис. 3. Діаграма «Рівень освіти»

Рис. 4. Діаграма «Ставлення до проєкту»

ВІДВІДУВАННЯ ПРОЄКТУ ПІСЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ

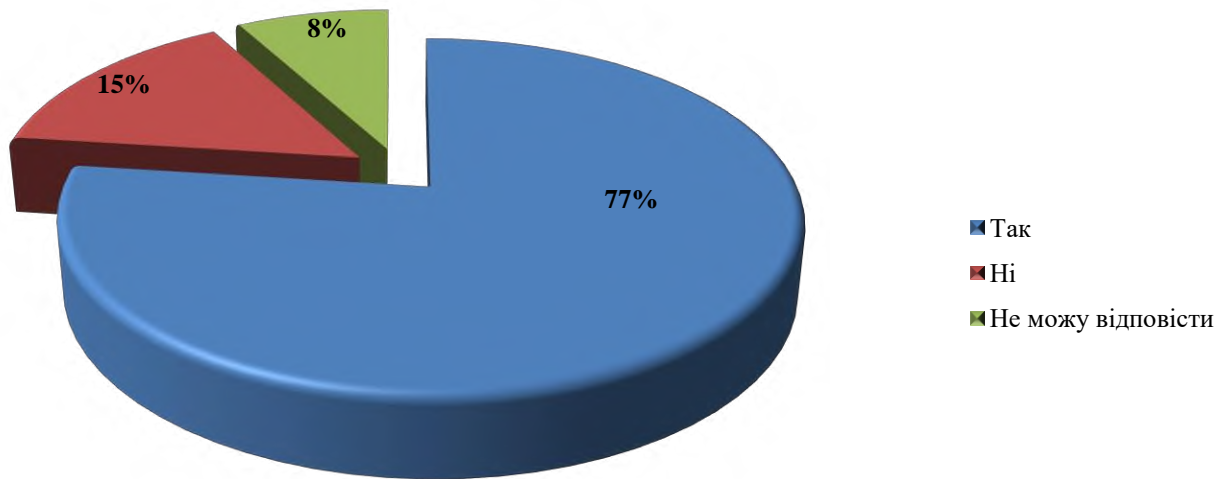

Рис. 5. Діаграма «Відвідування проєкту після реалізації»

МЕТА ВІДВІДУВАННЯ ПРОЄКТУ

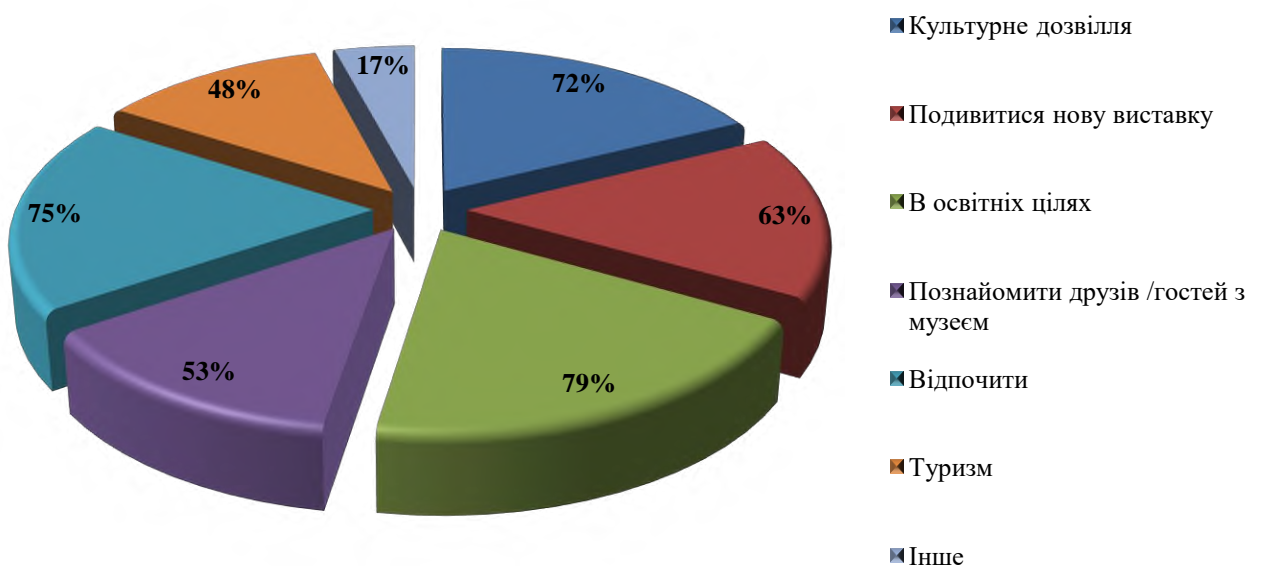

Рис. 6. Діаграма «Мета відвідування проєкту»

Рис. 7. Діаграма «Залучення новітніх технологій у проєкт»

Рис. 8. Діаграма «Можливість відвідування людей з особливими потребами»

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

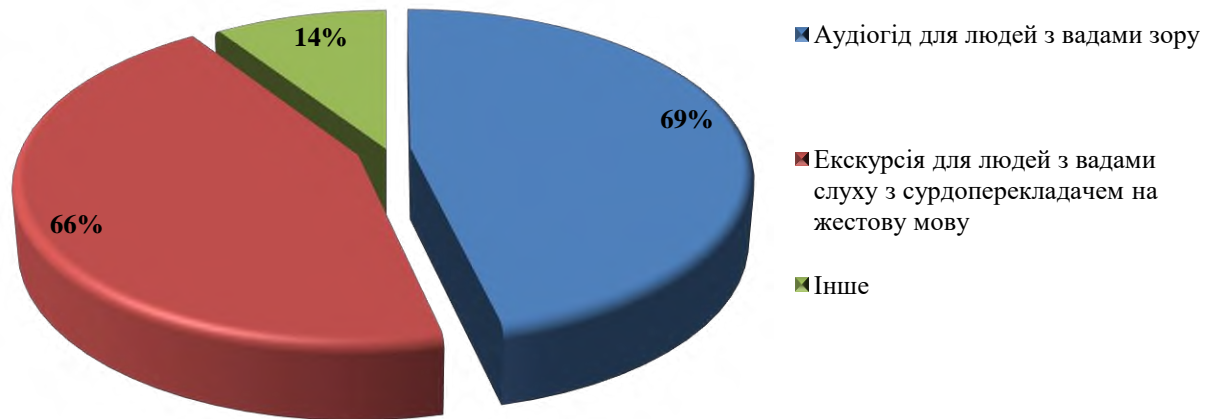

Рис. 9. Діаграма «Реалізація проєкту для людей з особливими потребами»

ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ

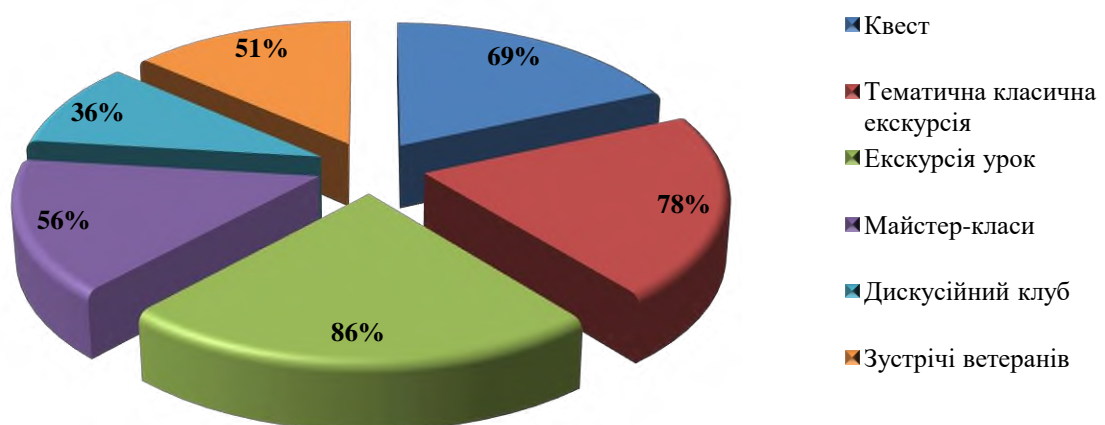

Рис. 10. Діаграма «Представлення реалізації проєкту»

САМОСТІЙНЕ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЕКСПОЗИЦІЄЮ

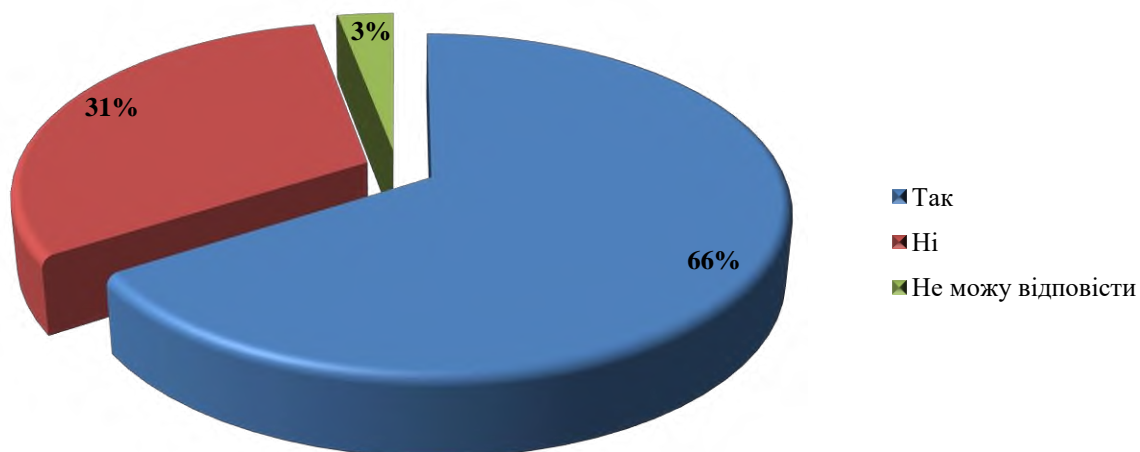

Рис. 11. Діаграма «Самостійне ознайомлення з експозицією»

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО МУЗЕЙ

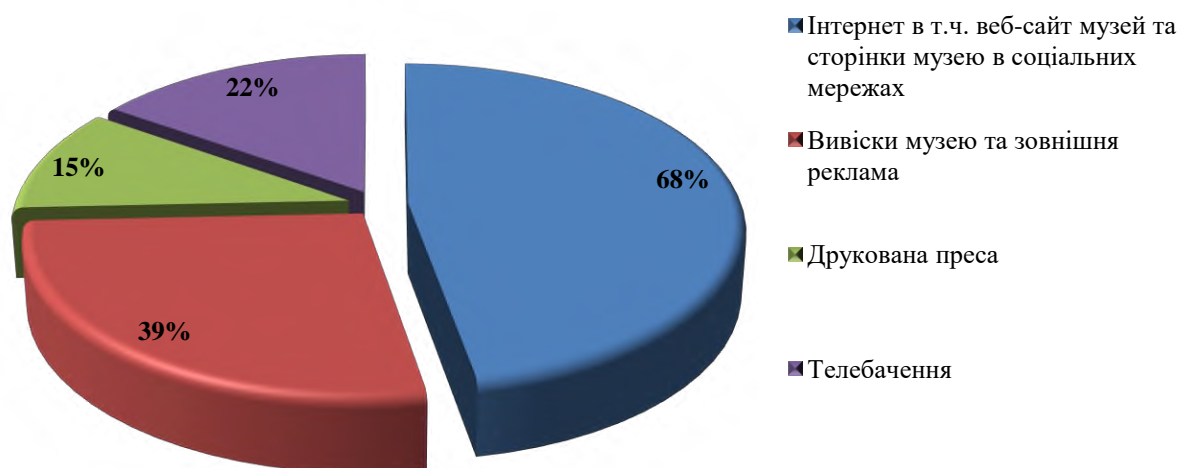

Рис. 12. Діаграма «Джерела інформації про музей»

Вітчизняний та світовий досвід створення аналогічних об'єктів музеєфікації

Рис. 1. Музей партизанської слави» Спадщанського лісу в Путивлі.

Партизанська землянка

Рис. 2. Музей партизанської слави» Спадщанського лісу в Путивлі.

Партизанська землянка.

Рис. 3. Національний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 році».

Рис. 4. Національний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 році»
Польові оборонні спорудження командно-спостережного пункту.

Рис. 5. Музей "Бункер Штаера"

Рис. 6. Музею бойової слави воїнів сибіряків «Землянка» в Новосибірській.

Рис. 7. Білоруський державний музей історії Великої Вітчизняної війни.
Землянка.

Рис. 8. Музей Перемоги в м. Москва. Землянка.

Додаток Л

Аналіз використаної літератури для проєкту музеєфікації командно-спостережного пункту на висоті 197,3 м.

Проводячи аналіз історичної літератури, виявилось що її більшість стосується безпосередньо подій Другої світової війни, що підтверджує вже всім відомі історичні факти, але не розкриває теми даної кваліфікаційної роботи. Навіть у спогадах очевидців подій, що приймали безпосередню участь в визволенні м. Харкова у серпні 1943 року та знаходилися на висоті 197, 3 м. - І. М. Манагарова у книзі «В боях за Харків» та І. С. Конєва у книзі «Записки командуючого фронту 1943 – 1945», «Сорок п'ятий» не було знайдено інформацію про внутрішнє облаштування командно-спостережного пункту. В своїх спогадах І. М. Манагаров та І.С. Конєв тільки підтверджували місцезнаходження командно-спостережного пункту та його виняткове стратегічне значення в боях за визволення м. Харкова у серпня 1943 року.

Як показує аналіз іншої вітчизняної історичної літератури, то питання визволення м. Харкова висвітлювалося та вивчалося такими видатними особами, як Абатуров В.В., Португальский Р.М., Анісимов И.Г., Годових, А.К., Гребцов І.Г., Дударенко М.Л., Перечнев Ю.Г., Елисеєв В.Т. та інші, але жодної інформації щодо командно-спостережного пункту вони не висвітлювали.

Таким чином, проводячи аналіз вітчизняної історичної та воєнної літератури, виявилось що дана тема не була досліджена, жодних літературних джерел щодо тематики даної кваліфікаційної роботи не було знайдено, що дало змогу прийти до висновку, що дане дослідження здійснюється вперше та аналогів в Україні йому немає.

Саме відсутність такої інформації стало поштовхом для проведення власного дослідження та написання даної кваліфікаційної роботи.

Поштовхом для створення самого проєкту музеєфікації стали праці наступних осіб К. Г. Левикіна и В. Хербста, Юренева Т.Ю., які висвітлюють основні процеси музеєфікації.

Підґрунтям створення наукової концепції та архітектурно-художнього образу експозиції в рамках проекту музеєфікації стали праці наступних науковців: Сошнікова А.О., Сошнікової О.М., Шевцова І.П., Фесенка А.О., Орехова С.І., Носова М. А., які розкривають нову роль музеїв у суспільстві, проблематику побудови нових сучасних експозицій та використання музейних сучасних віртуальних ресурсів в експозитарному просторі музею.
